

16+

Літ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 7 (5216) 17 лютага 2023 г.

ISSN 0024-4686

Застацца ў кадры з часам стар. 4

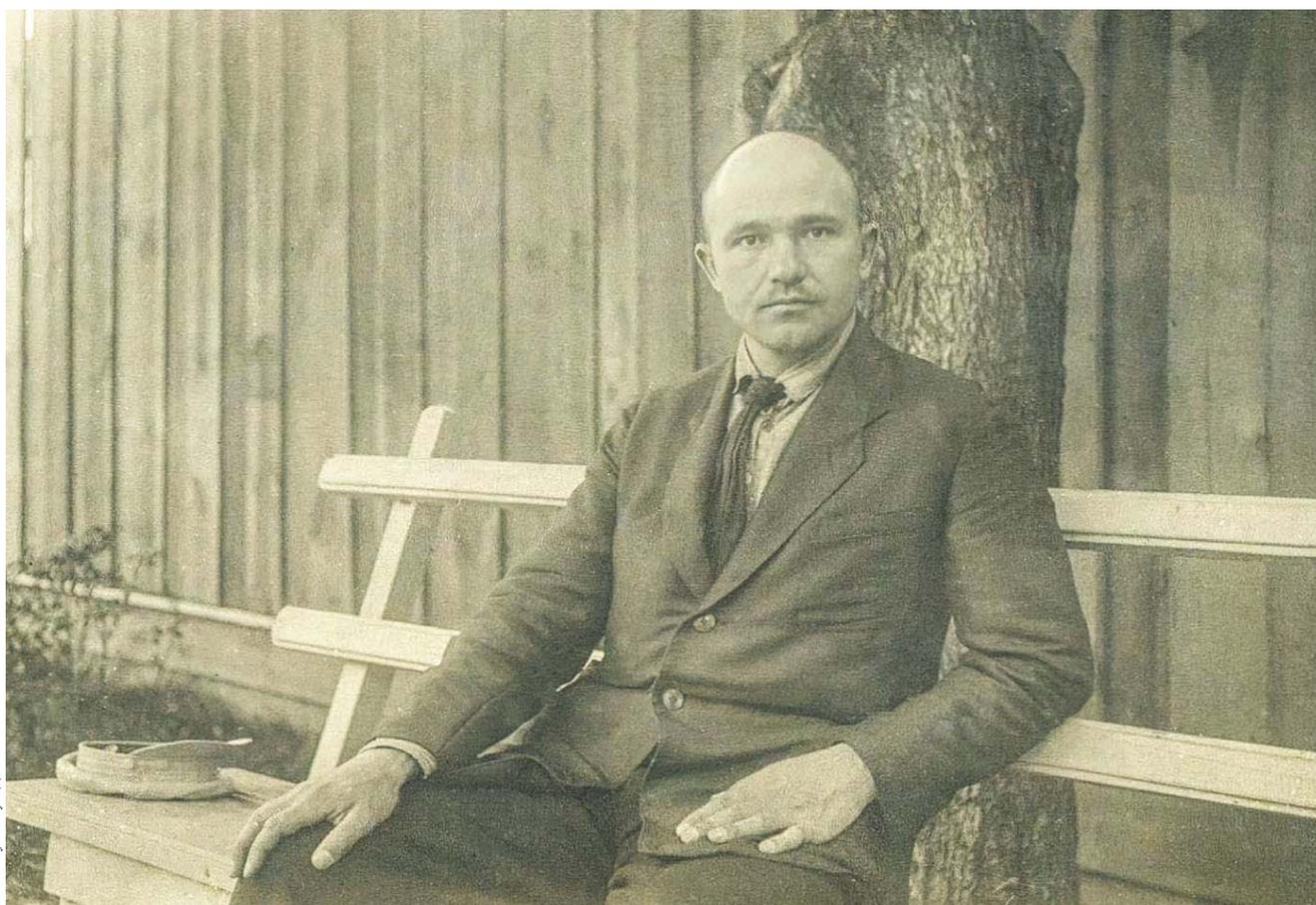

Галоўнае — пошук вобраза стар. 12

Магчымасць усеагульнага шчасця стар. 14

Адмерана поўнай мерай

Фота з фойгаў БДАМЛМ.

1928 г.

Яго вялікасць лёс поўнай мерай адмераў Максіму Гарэцкаму і шчасця, і геніяльнасці, і выпрабаванняў. Нарадзіўшыся ў прастай сялянскай сям'і, ён змалку імкнуўся да ведаў, увесь час вучыўся, спазнаваў новае. І выкрыштальізаваў дзіяменты таленту... Рана пачаў друкавацца, і ад публікацыі да публікацыі агонь пасіянарнасці, які гарэў у душы пісьменніка, разгараўся ярчэй, усё большыя глыбіні чалавечай сутнасці адлюстроўвала пяро творцы, усё больш дакладнымі выяўляліся абрысы рэалістычнасці ў яго апавяданнях, аповесцях, раманах.

Можна толькі ўявіць, якога ўзроўню маглі б дасягнуць творы Максіма Гарэцкага з яго здольнасцю насычаць іх рэаліямі паўсядзённасці, у якой жывіць пісьменнік, якая была рэчаіснасцю для нашага народа... Як шмат ён мог бы сказаць, прайшоўшы праз Першую сусветную вайну, цяжкае раненне, шматлікія выпрабаванні... Але нават і тое, што сказаў, раскрывае чалавечую натуру напоўніцу...

Працяг на стар. 5 ▶

«ЛіМ»-акцэнты

Навука. Кожнае адкрыццё беларускіх вучоных становіцца часткай нацыянальнага здабытку. Аб гэтым Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка заявіў на цырымоніі ўручэння дыпламаў доктараў навук і атэстатаў прафесараў навуковым і навукова-педагагічным работнікам. Так, Сцяпану Цемшуву вучоная ступень доктара гістарычных навук прысуджана за распрацоўку новага напрамку ў беларускай гістарыяграфіі, звязанага з фарміраваннем дзяржаўных фінансаў у Старажытнай Русі і вызначэннем іх ролі ў найважнейшых падзеях эпохі Сярэднявечча ва ўсходнеславянскім рэгіёне. Вучоная ступень доктара філалагічных навук прысуджана Святлане Харытонавай за навукова-тэарэтычнае абгрунтаванне канцэпцыі сістэмаўтварэння дзіцячых сродкаў масавай інфармацыі, фарміравання іх візуальна-семантычнай структуры і рэалізацыі выхавальчага патэнцыялу, што садзейнічае развіццю журналістыкі і медыякамунікацыі для дзяцей.

Узнагароды. Дзяржаўныя узнагароды ўдастоены 59 прадастаўнікоў розных сфер дзейнасці. Адапаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Сярод узнагароджаных медалём Францыска Скарыны — артыст Беларускага акадэмічнага ансамбля танца Балета Максім Багатка, дырэктар Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі Раіса Сухарукава. Медалём «За працоўныя заслугі» атрымаў начальнік аддзела культуры Столінскага райвыканкама Васіль Заруба. Указам таксама прысвоены ганаровы званні. Заслужаным дзеячам мастацтваў стаў дырэктар Магілёўскай гарадской капэлы Сяргей Лішчанка, заслужаным дзеячам культуры — член Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталля Голубева.

• Узнагароды Міністэрства інфармацыі Беларусі за высокі прафесіяналізм, добрасумленную працу, узорнае выкананне службовых абавязкаў, асабісты ўклад у папулярызацыю нацыянальнай культуры і мастацтва, рэалізацыю дзяржаўнай палітыкі ў сферы культуры, правядзенне тэлевізійных эфіраў найважнейшых падзей культурнага жыцця краіны, урочыстых мерапрыемстваў, прысвечаных дзяржаўным святам, атрымалі супрацоўнікі Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыекампаніі. Як адзначацца на сайце ведамства, падзяка міністра аб'яўлена рэдактару галоўнай дырэкцыі падрыхтоўкі тэлепраграм генеральнага прадзюсарскага цэнтра Аляксандру Мойскаму і выканаўчаму прадзюсару галоўнай дырэкцыі тэлеканала «Беларусь 3» генеральнага прадзюсарскага цэнтра Ганне Панцялевай. Ганаровай граматай Міністэрства інфармацыі ўзнагароджаны намеснік дырэктара — загадчык аддзела музычных і літаратурна-мастацкіх праграм дырэкцыі канала «Культура» генеральнага прадзюсарскага цэнтра Беларускага радыё Навум Гальпяровіч і спецыяльны карэспандэнт аддзела рэдактары галоўнай дырэкцыі падрыхтоўкі тэлепраграм генеральнага прадзюсарскага цэнтра Алена Спірыдовіч.

Прэс-канферэнцыя. 20 лютага ў прэс-цэнтры Дома прэсы адбудзецца прэс-канферэнцыя «Патрыятызм праз мову: любоў да Радзімы пачынаецца з маленства», прымеркаваная да Дня роднай мовы. У мерапрыемстве прымуць удзел дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, акадэмік, доктар гістарычных навук, прафесар А. Лакоцка, дырэктар філіяла «Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа», кандыдат філалагічных навук, дацэнт І. Капылю, начальнік упраўлення маніторынгу якасці адукацыі, старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі НМУ «Нацыянальны інстытут адукацыі» В. Караткевіч, галоўны рэдактар часопіса «Польмя» В. Шніп, адказны сакратар часопіса «Вярэтка» А. Канановіч і іншыя.

Вярнісаж. Сёння ў Нацыянальным гістарычным музеі адбудзецца ўрачыстае адкрыццё выставачнага праекта «Ад негатыву да пазітыву», у якім будуць прадстаўлены арыгінальныя дагератыпы, амбрэтыпы і фератыпы пачынаючы з 1840-х гадоў, унікальныя паштоўкі і фатаграфіі, фотаапараты і рэдкія друкаваныя фатаграфічныя выданні (канец XIX — пачатак XX ст.). Для наведвальнікаў рыхтуюць фотазону. «Першыя фатаграфіі названы дагератыпамі ў гонар іх вынаходніка Луі Жака Мандэ Дагера, — нагадваюць у музеі. — Выявы на дагератыпах у 1840—1850-х гадах фіксаваліся на сцягнутых або пасярэбраных медных пласцінах. Працэс быў вельмі складаны і дарагі. У 1850-х гадах пачалі з'яўляцца амбрэтыпы (малюнкі на шкле) і фератыпы (малюнкі на метале). Тады ж фатаграфаванне распаўсюдзілася на зямлі сучаснай Беларусі. Першыя здымкі вельмі рэдкія, мала вывучаны і ўяўляюць гістарычную каштоўнасць».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўтэніі ШЫЦЬКІ

імпрэзы

8 лютага ў Доме Дружбы прайшоў вечар, прысвечаны памяці народнага артыста Рэспублікі Беларусь кампазітара Эдуарда Зарыцкага. Успаміналі сябра Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі шматлікія папчэчнікі і калегі, гучалі напісаныя ім кампазіцыі.

Вядомаму беларускаму аўтару магло б споўніцца 77 гадоў. Эдуард Барысавіч нарадзіўся 9 лютага 1946 года ў Саратаўскай вобласці, а з 1948-га жыў у Мінску, тут скончыў музычную школу і кансерваторыю.

Як адзначыла на пачатку мерапрыемства Ніна Іванова, старшыня грамадскай арганізацыі, Эдуард Зарыцкі быў светлым і цёплым чалавекам, які пакінуў яскравы след у дзейнасці та-

Творчая дыфузія

Фота Кастуся Дробава.

Алена Атрашкевіч.

варыства. На мностве імпрэз у Доме дружбы ён выконваў і свае творы, і музычныя кампазіцыі іншых беларускіх кампазітараў, у тым ліку сваіх блізкіх сяброў.

Вядучым імпрэзы быў запрошаны Анатоль Бутэвіч, пісьменнік і дыпламат. У сваёй прамове ён заўважыў, якім

сумленным і адначасова настойлівым быў герой вечара, успомніў творчы шлях кампазітара.

— Мяне заўсёды ўражвала лёгкасць Эдуарда Барысавіча ў размове з людзьмі, у парадах, якія даваў, — расказала Алена Атрашкевіч, старшыня Саюза кампазітараў Беларусі. — З такой жа лёгкасцю і нязмушанацю маэстра пісаў новыя творы.

Светлымі ўспамінамі падзяліліся намеснік начальніка упраўлення прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры Таццяна Пархамовіч і народны артыст Беларусі Леанід Захлеўны.

Артысты Белдзяржфілармоніі, Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, Музычнай школы імя Глебава выканалі найбольш адметныя і вядомыя кампазіцыі Эдуарда Зарыцкага.

Валянцін САЛОМА

юбілеі

Колькі жарты, песень — народных і аўтарскіх, вершаў, яскравых гісторый з жыцця Навума Гальпяровіча прагучала на творчым вечары пісьменніка, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь, тэлерадыевядучага! Сустрэча пад назвай «Сэлфі з часам» была прымеркавана да яго 75-гадовага юбілею і адбылася ў вялікай зале Дома літаратара. Павіншаваць творцу прыйшлі яго калегі, сябры, сваякі і прыхільнікі творчасці. А таксама героі перадач і аповедаў — палачане.

Вядучым імпрэзы Алякс Сівохіна і Алякс Мойскі згадалі цікавыя старонкі з дзяцінства і юнацтва пісьменніка, распавядалі пра яго родны Полацк, ганаровым грамадзянінам якога з'яўляецца Навум Гальпяровіч; моманты з творчай і працоўнай дзейнасці, а таксама літаратурныя творы юбіляра.

Павіншавалі літаратара дэпутат Палаты прадастаўнікоў Нацыянальнага сходу па Полацкай акрузе Свят-

Занатаванае часам

лана Аджінцова, намеснік старшыні полацкага райвыканкама Святлана Валюшкіна, дэпутат Наваполацкага гарадскога савета дэпутатаў Мікалай Раманоўскі, дырэктар Нацыянальнага полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Марына Чарнышова, загадчыца Музея Беларускага кнігадрукавання Славана Гаўрылава. Лейтматывам іх зваротаў была ўдзячнасць і павага да сіцігла палачаніна, справай жыцця якога з'яўляецца стварэнне, напаяўніц жонкі дзень любоўю і павагай да спадчыны шматвяковай полацкай зямлі.

У выкананні артыста Алега Вінярскага прагучала апавяданне Навума Гальпяровіча «Пацярці, сыноч», напісанае вядоўце ўспамінаў пра бацьку. Артыстка Маргарыта Захарыя чытала вершы паэта. Песні на яго словы выконвалі кампазітар, член Беларускага саюза музычных дзеячаў Віктар Мяцельскі, акцёр тэатра і кіно Сяргей Кравец, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Алег Сямёнаў.

Творца падзяліліся гісторыямі з уласнай біяграфіі: распавёў, адкуль

да яго прыйшло разуменне неацэннага багацця культуры і мовы, пачуццё прыналежнасці да спадчыны народа і гонару за яе.

Супрацоўнікі Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы адмыслова да вечарыны падрыхтавалі выстаўку выданняў Навума Гальпяровіча. Кожны прыхільнік яго таленту меў магчымасць атрымаць аўтограф пісьменніка — цёплыя словы, напісаныя рукой творцы.

За шматгадовую плённую працу і важны дасягненні ў працоўнай дзейнасці Навума Гальпяровіча ўзнагародзілі Ганаровым знакам Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыекампаніі Рэспублікі Беларусь. Супрацоўнікі генеральнага прадзюсарскага цэнтра тэлерадыекампаніі падрыхтавалі для калегі своеасаблівы падарунак — стварылі жартуючы хіт, дзе гучаў голас Навума Гальпяровіча, і гэта стала найадметнейшым кадрам сімвалічнага сэлфі з часам.

Марыя ЯРАШЭВІЧ Працяг тэмы на стар. 4

супрацоўніцтва

У гасцях — «Мой Азербайджан»

У Саюза пісьменнікаў Беларусі складваюцца добрыя адносіны з азербайджанскімі літаратарамі, а таксама з медыя Азербайджана.

Гэта і паспрыяла сустрэчы старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алякс Карлюкевіча з галоўным рэдактарам часопіса «Мой Азербайджан» Эмілем Насірлі. Вядомы палітолаг і публіцыст не ўпершыню наведваеца ў Беларусь. Азербайджанскі краіназнаўчы часопіс, які мае міжнародны абсяг, выдаецца на азербайджанскай, рускай і англійскай мовах, уважлівы да нашай краіны, асвятляе дзейнасць Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнка, паказвае міралюбівя памкненні нашай дзяржавы.

У час размовы кіраўніка СПБ і галоўнага рэдактара часопіса «Мой Азербайджан» была дасягнута дамоўле-

насць пра больш шырокае асвятленне пытанняў гуманітарнага супрацоўніцтва Беларусі і Азербайджана. Алякс Карлюкевіч нагадаў, што ў Выдавешкім доме «Звязда» выйшлі кнігі паэзіі Лейлы Аліевай у перакладзе Таццяны Сівец на беларускую мову, анталогія сучаснай азербайджанскай паэзіі па-беларуску, зборнікі твораў сучасных пісьменнікаў Азербайджана Севідж Нурукызы, Чынгіза Алі аглу. Дарчым, Прэзідэнтнаму Рэспублікі Беларусь паэт Чынгіс Алі аглу, які з'яўляецца і членам Саюза пісьменнікаў Беларусі, узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Эміль Насірлі і Алякс Карлюкевіч дамовіліся аб правядзенні беларуска-азербайджанскага круглага стала анлайн на пытаннях гуманітарнага супрацоўніцтва.

Сяргей ШЫЧКО

з нагоды

Каб Беларусь жыла, працітала

Пад знакам 140-гадовага юбілеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа ў 2022 годзе сярод бібліятэкафіліялаў ДУК «Лідская раённая бібліятэка імя Я. Купалы» быў праведзены прафесійны конкурс на найлепшае бібліятэчнае мерапрыемства «Каб Беларусь жыла, працітала — Колас ёсць і Купала».

Мэта конкурсу заключалася ў прапагандзе творчасці знакамітых песьняроў беларускага народа, а сярод асноўных задач — паглыбленне ведаў пра жыццё і творчы шлях класікаў беларускай літаратуры; выхаванне і

развіццё ў чытачоў прыхільнасці да беларускай літаратуры і яе мастацкіх здабыткаў; раскрыццё бібліятэчнага фонду, у прыватнасці друкаваных інфармацыйна-біяграфічных і мастацкіх дакументаў па творчасці беларускіх паэтаў.

Ва ўрачыстым абстаноўцы за плённую працу і творчы падыход да арганізацыі мерапрыемства дыпламам I ступені ўзнагароджана Лідская гарадская бібліятэка № 4 за літаратурна-музычнае падарожжа «Песняры беларускай душы»; дыпламам II ступені — Лідская гарадская бібліятэка № 1 за інтэлектуальную гульнію

«Што? Дзе? Калі?»; дыпламам III ступені — Лідская гарадская бібліятэка № 2 за літаратурны рынг «З родным словам ды з беларускай душой».

Пасля падвядзення вынікаў усе бібліятэкі Лідчыны былі запрошаны да ўдзелу ў конкурсах, запланаваных на 2023 год. Конкурс электронных відэавізітак аматарскіх аб'яднанняў і клубаў па інтэрсе «Гонар маёй бібліятэкі» прадаманструе ўсю разнастайнасць іх напрамкаў і тэматык, а дзякуючы конкурсу кніжных інсталіяў «Горад нашых сэрцаў», прысвечанаму 700-годдзю Ліды, бібліятэкі далучацца да святкавання.

Кацярына САНДАКОВА

стасункі

Сербская перакладчыца-руплівіца

«ЛіМ»-люстэрка

3 7 да 12 лютага Беларусь наведвала сербская пісьменніца і перакладчыца, магістр філалогіі Даяна Лазаравіч. Нягледзячы на вялікія цяжкасці, яна ўжо чацвёрты раз выявіла сваю сардэчную прыхільнасць да Сінявокай.

І гэтым разам, як заўжды, праграма яе знаходжання тут была насычаная. Першае з таго, што ёй удалося здзейсніць, — наведванне дамавой царквы Святога Савы ў Барысаўскім епархіяльным упраўленні. Гэта, дарэчы, на беларускай зямлі першы храм, асвячоны ў імя сербскага святога. А Даяна пра яго заснаванне ведала ад пачатку, і ўсё, што з гэтым звязана, асвятляла ў сродках інфармацыі сваёй айчыны. Таму, адпаведна, была гасцінна прынята ў храме і ва Упраўленні епархіі, а ўжо ў Мінску і самім мітрапалітам Венямінам, які заслугі сербкі адзначаў ганаровай гра-

матай. Сустрэча з Д. Лазаравіч павінна стаць запамінальнай для студэнтаў-сербістаў БДУ. Ад тосці з краіны, мову і літаратуру якой яны вывучаюць, маладыя людзі пачулі ґрунтоўныя апевед пра стан беларуска-сербскіх літаратурных узамасувязей, пабачылі перакладзеныя ёю кнігі, даведаліся пра існаванне спецыяльнай інтэрнэт-бібліятэкі «Растка-Беларусь», адказным сакратаром якой магістр Д. Лазаравіч з'яўляецца. А самым актыўным супрацоўнікам гэтай бібліятэкі з ліку выкладчыкаў БДУ яна прывезла граматы, якія ўручыла падчас сустрэчы.

Асобнай размовы, бадай, варты стасункі Даяны Лазаравіч з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, членам якога яна з'яўляецца з 2019 года. Перш за ўсё нельга не адзначыць яе заслугі перад беларускай літаратурай усіх

часоў. Гэтая маладая асоба ўжо паспела перакласці пад сотню нашых аўтараў, прычым выдаць асобнымі кнігамі каля двух дзясяткаў. А ў іх ліку — «Вянок» Максіма Багдановіча, «Выбранае» Янкі Купалы, зборнікі народных казак, легенд і паданняў, а таксама шмат іншага.

Зробленае шчырай сербскай прыяцелькай нашага прыгожага пісьменства і руплівайцаў у яго папулярнасці за мяжой заслужана адзначылі граматай Саюза пісьменнікаў Беларусі, медалём Максіма Багдановіча Мінскага гарадскога аддзялення СПБ і дыпломам Выдавецкага дома «Звязда». Хоцацца, каб Даяна Лазаравіч і ў далейшым захавала сваю любоў да Беларусі і не раз яшчэ наведвалася да нас. Усе сябры і калегі сербкі памятаюць, што сэрца яе, па асабістым прызначэнні, ў Мінску.

Іван ЧАРОТА

конкурсы

Рэспубліканскі паэтычны конкурс імя Міколы Мятліцкага сярод маладых паэтаў

1. Конкурс праводзіцца Саюзам пісьменнікаў Беларусі, прысвечанае вядомаму паэту, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы, заслужанаму дзеячу культуры Беларусі Мікалаю Міхайлавічу Мятліцкаму, з'яўляецца штогоднім і прымеркавана да Рэспубліканскага фестывалю нацыянальнай песні і паэзіі.

2. У конкурсе могуць прымаць удзел маладыя паэты ва ўзросце да 40 гадоў, якія даслаюць не больш як тры свае вершы на беларускай мове.

3. Тэматыка — самая розная: Радзіма, родны край, мір, сяброўства, стваральная праца, маці, прырода, супрацоўніцтва, каханне.

Прыйсці на дапамогу

Падведзены вынікі Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Міласэрнасць». Заснавальнікам яго выступілі Саюз пісьменнікаў Беларусі, Мінскае гарадское аддзяленне СПБ, Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне «Беларускае Таварыства Чырвонага Крыжа».

Мэтамі конкурсу было асвятленне гуманітарнай дзейнасці, якая ажыццяўляецца ў Беларусі, работы Беларускага Чырвонага Крыжа, павышэнне прэстыжу валанцёрскай дзейнасці ў грамадстве, усаўяненне міласэрнасці, гатоўнасці прыйсці на дапамогу тым, хто трапіў у складаную сітуацыю.

На разгляд журы конкурсу паступіла звыш ста дваццаці твораў — вершаў, апавяданняў, нарысаў, эсэ, інтэрв'ю,

даследаванняў. Адметна тое, што сярод аўтараў — прадстаўнікі розных рэгіёнаў нашай краіны, розных узростаў. Адгукнуліся як аматары, так і прафесійныя літаратары. А лаўрэатамі творчага конкурсу сталі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяна Лапук і Таццяна Сучкова (Гродна), Дзмітрый Мікалаеў, Алена Стэльмах, Уладзімір Тулінаў і Гардзеі Шчаглоў (Мінск). Урачыстае ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу адбудзецца 2 сакавіка ў Доме літаратара. Яны атрымаюць дыпламы, грашовыя прэміі і каштоўныя падарункі. Ёсць меркаванне арганізатараў прадоўжыць гэты конкурс і ў бягучым годзе.

Міхась ПАЗНЯКОЎ,
старшыня журы літаратурнага конкурсу «Міласэрнасць»

Час падачы заяў у конкурсную камісію — да 17 сакавіка 2023 г.

Час правядзення конкурсу — 18 красавіка 2023 г.

Месяца правядзення конкурсу — устаноўва адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі», г. Мінск, вуліца Інтэрнацыянальная, 30.

Кваліфікацыйныя патрабаванні для абрання на пасады:

старшы выкладчык — вышэйшая адукацыя і наяўнасць ступені магістра (вышэйшая адукацыя і наяўнасць навуковай кваліфікацыі «даследчык», вышэйшая адукацыя і наяўнасць вучонай ступені), стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў не менш за 3 гады альбо вышэйшая адукацыя і стаж працы на пасадах служачых, якія адносяцца да катэгорыі «кіраўнік» або «спецыяліст», праца якіх адпавядае кірунку адукацыі, не менш за 5 гадоў;

дацэнт — вышэйшая адукацыя, навукова ступень доктара або кандыдата навук, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедр, не менш за 5 гадоў;

прафесар — вышэйшая адукацыя, навукова ступень доктара або кандыдата навук, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедр, не менш за 7 гадоў.

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасады прафесара-выкладчыка састану (у тым ліку прафесара і дацэнта да 5 гадоў) з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймаўнікам, на наступных пасадах:

№ п/п	Структурнае падраздзяленне	Пасада
1.	кафедра тэорыі музыкі	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
2.	кафедра медных духавых і ударных інструментаў	дацэнт (1,0 шт. адз.)
3.	кафедра струнных народных шчыпкава-ударных інструментаў	дацэнт (1,0 шт. адз.)
4.	кафедра музычнай педагогікі, гісторыі і тэорыі выканальніцкага мастацтва	дацэнт (1,0 шт. адз.)
5.	кафедра харавога дырыжыравання	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
6.	кафедра фартэпіяна	дацэнт (2,0 шт. адз.); старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
7.	кафедра спецыяльнага фартэпіяна	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
8.	кафедра баяна і акардэона	прафесар (1,0 шт. адз.); дацэнт (1,0 шт. адз.)
9.	кафедра сацыяльна-гуманітарных дысцыплін	дацэнт (2,0 шт. адз.); старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
10.	кафедра опернай падрыхтоўкі і харэаграфіі	дацэнт (1,0 шт. адз.)
11.	кафедра спеваў	дацэнт (1,0 шт. адз.); старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
12.	кафедра драўляных духавых інструментаў	прафесар (1,0 шт. адз.)
13.	кафедра струнных смыховых інструментаў	дацэнт (1,0 шт. адз.); старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
14.	кафедра кампазіцыі	прафесар (1,0 шт. адз.)
15.	кафедра канцэртмайстарскага майстэрства	прафесар (1,0 шт. адз.); дацэнт (2,0 шт. адз.); старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)

На XVI З'ездзе Саюза пісьменнікаў Расіі, які адбыўся нядаўна ў Маскве ў Цэнтральным доме літаратараў, высокай узнагароды — ганаровага знака «За заслугі ў літаратуры» — быў удастоены галоўны рэдактар часопіса «Новая Немига літаратурная», лаўрэат шматлікіх міжнародных прэміяў, у тым ліку «Залаты Віцязь», кавалер ордэна і медаля Францыска Скарыны, беларускі паэт Анатоль Аўруцін. Узнагароду прымеркавалі да 50-годдзя творчай дзейнасці Анатоля Юрэвіча. Як удакладняе «СБ. Беларусь сегодня», ганаровы знак «За заслугі ў літаратуры» заснаваны нядаўна і з'яўляецца найвышэйшай узнагародай Саюза пісьменнікаў Расіі.

Спектакль «Гарадзея сэрца» прывязе ў расійскую сталіцу Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, піша «СБ. Беларусь сегодня». У красавіку на сценах Дзяржаўнага акадэмічнага Малого тэатра Расіі пройдзе XIII Міжнародны фестываль «Астроўскі ў Доме Астроўскага», прысвечаны 200-годдзю драматурга. Цэлы год тэатр пад кіраўніцтвам народнага артыста Расіі Юрыя Саломіна займаўся адборам удзельнікаў. Нядаўна абвясцілі спіс тэатраў і спектакляў, якія можна будзе ўбачыць у Маскве. Сярод удзельнікаў — калектывы з Санкт-Пецярбурга, Чалябінска, Архангельска, Табольска і іншых гарадоў Расіі, а таксама з Беларусі. Фестываль «Астроўскі ў Доме Астроўскага» завершыцца жывым канцэртам Юрыя Башмета. Прагучаць творы паводле п'ес Аляксандра Астроўскага.

Дзяржаўны Рускі музей правёў анлайн-прэзентацыю маштабнага міжмузейнага праекта, прысвечанага 100-годдзю стварэння СССР. На сайце «Віртуальны Рускі музей» прадставілі выстаўку, у якую ўвайшлі каля 1200 твораў жывапісу, графікі, скульптуры і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва з музейных збораў — ад Уладзівастока і Паўднёва-Сахалінска на ўсходзе да Калінінграда і Мінска на захадзе, ад Мурманска і Салехарда на поўначы да Баку, Душанбэ і гарадоў Казахстана на поўдні. Праект, які падтрымалі 56 музеяў Расіі і краін СНД, працягвае папаўняцца. У ліку найбольш ранніх твораў — «Аўтапартрэт» (1918) Кузьмы Пятрова-Водкіна, «Свята ў гонар ІІ Кангрэса Камінтэрна 19 ліпеня 1920 года. Дэманстрацыя на плошчы Урыцкага» (1921) Барыса Кустодзіева, «Партрэт М. І. Будзённага» (1923) Міхаіла Авілава.

Брытанскі пастаноўшчык Пол Кінг («Прыгоды Палдынгтана») стане рэжысёрам біяграфічнага фільма пра акцёра і танцора Фрэда Астэра. Галоўную ролю выканае Том Холанд. Фільм, як мяркуюцца, раскажа пра жыццё і кар'еру Фрэда Астэра праз прызму яго адносін з сястрой Адэль. Творчы дуэт быў неразлучны на працягу 20 гадоў і канчаткова распаўся пасля вясялля Адэль. Сцэнарый праекта перапіса Лі Хол («Білі Эліэт»). Над фільмам працуюць студыя Sony Pictures. Чакаецца, што Пол Кінг выпусціць мюзікл «Вонка» з Цімаці Шаламэ. Ён таксама паставіць хорар-камедыю «Парады бацькам на кожны дзень» з Райанам Рэй-нальдсам, удакладняе партал film.ru.

Лаўрэатка «Оскара» Хелен Мірэн увасобіць пісьменніцу Патрыцыю Хайсміт («Таленавіты містэр Рыплі») у новым праекце «Швейцарыя». Трылер рэжысёра Антона Карбейна («Самы неабяспечны чалавек») пачнуць здымаць сёлета. Сюжэт будзе развівацца вакол пісьменніцы і маладога літаратурнага агента Эдварда, які прыязджае да яе ў альпійскую рэзідэнцыю. Па просьбе выдавецтва яму трэба ўтаварыць Патрыцыю Хайсміт напісаць яшчэ адну кнігу пра маньяка Тома Рыплі. Паступова падзеі прымаюць змрочны ход. Арыгінальны сцэнарый стужкі напісала Джаана Мюрэй-Сміт, перадае film.ru. Кніжны цыкл Патрыцыі Хайсміт пра Рыплі быў экранізаваны некалькі разоў. Да канца года на Netflix выйдзе новы серыял з Эндру Скотам у галоўнай ролі.

Шоу «Уэнсдэй» стрым-сэрвісу Netflix здолела пераагнуць паказчыкі «Дома Дракона» HBO і стаць самым папулярным серыялам мінулага года. Пра гэта гаворыць статыстыка, сабраная кампаніяй Samba.TV. У справаздачы пазначана, што спін-оф «Сямейкі Адамс» здолела за 40 дзён рэлізу сабраць большую аўдыторыю, чым прывял «Гульні тронаў». Вялізнай цікавасці да «Уэнсдэй» спрыяў падлеткавы кантынгент гледачоў і іх актыўнасць у сацсетках. Акрамя «Уэнсдэй» і «Дома Дракона», утрымаць увагу аўдыторыю за 15 дзён пасля прэм'еры змаглі два іншыя праекты Netflix — «Монстр: Гісторыя Джэфры Дамера» і «Захавальнік». Вядома, што ў студзені Netflix падоўжыў «Уэнсдэй» на другі сезон.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Голас, які натхняе на добрае

Часта радыёэфір гаворыць голасам Навума Гальпяровіча... На інтэрв'ю пра культуру ён запрашае самых адметных людзей краіны, і яны распавядаюць пра такія тонкія моманты ў сваёй працы, аб якіх можна было б ніколі і не даведацца. Яго вершы трапныя, вобразныя, маюць свой «твар», які пазнаецца, а апавяданні натхняюць на роздум. Нядаўна радыёвядучы і пісьменнік адзначыў важны юбілей, які стаў нагодай падсумаваць жыццёвы і творчы досвед, азірнуўшыся да самых вытокаў. Некаторыя моманты творца падзяліўся з карэспандэнтам «ЛіМа».

— Навум Якаўлевіч, у адным з вершаў вы сказалі: «У жыцці нямала рубяжоў». Якія галоўныя рубяжы, можа, не столькі заўважныя знешне, колькі важныя ў вашым унутраным свеце, вы б адзначылі?

— Самы першы — усведамленне прыналежнасці да беларускай культуры, гісторыі, мовы. Гэта пачатак юнацтва. Безумоўна, тут немалую ролю адыгралі кнігі Уладзіміра Караткевіча, песні Уладзіміра Мулявіна (выклікае захапленне, як ён, рускі паводле нацыянальнасці, змог абудзіць цікавасць да беларускай песні, да сакавітай мовы народа ў многіх маладых людзей). І, вядома ж, мой родны Полацк, радзіма Францыска Скарыны, дзе ўсё дыхае гісторыяй, яе таямніцамі.

Другі рубеж — радзе. Радзе, якое на сорак гадоў стала маім штодзённым лёсам. Не пабаюся гэтага слова — натхненнем. Адчуванне, што твае словы, твой голас выклікаюць у людзей цікавасць і станоўчыя пачуцці, дарагога варты. Радзе дапамагло адкрыць у самім сабе новыя якасці, выхавала ўпэўненасць у сваіх сілах.

Алег Вінярскі чытае прозу юбіляра.

І, урэшце, уступленне ў Саюз пісьменнікаў у маі 1990 года. Гэта незабыўная падзея, лічу яе адной з найважнейшых у жыцці. Уявіце толькі — Максім Танк, Іван Шаманкін, Янка Брыль, Ніл Гілевіч, Васіль Быкаў — і я станаўлюся паўнапраўным членам гэтай высокай сямі! А хто ўступаў у арганізацыю ў адзін дзень са мною — Аляксандр Бадак, Людміла Рублеўская, Андрэй Федарэнка, Васіль Шырко! Гэтыя імёны былі вядомыя ў літаратуры ўжо тады!

— Вы палюбілі чытаць задоўга да школы, гэта было ўлюбёным вашым заняткам і ў школьныя гады. Ці не адчувалі, што два сусветы — кніжны, вышаны, ідэалістычны і рэальны, з яго праблемамі і непаразуменнямі, не маюць кропак судакранання?

— Я імкнуўся ў гэты высокі свет, ствараў яго ў душы... Кнігі дапамагалі мне многае вытрымаць: і спакусы, і цяжкасці, бо я акунаўся ў напоўнены рамантыкай свет і насычаўся яго характарам. І сёння маю часам нестыкоўкі з некаторымі рэальнымі сітуацыямі, бо па-ранейшаму веру ідэалам, вызначаным з кніжак.

А ў дзяцінстве зазнаў шмат расчараванняў. Так, начытаўшыся расповедаў Гайдара пра Цімура і яго каманду, трапіў у п'янерскі лагер. А тое жыццё, што ўбачыў навокал, не зусім супадала з маім кніжным уяўленнем пра сапраўднае таварыства, сяброўства. Я нават не дабыў да канца змены і падчас экскурсіі ў Полацк адпрасіўся ў ваяцкай завітаць дадому і назад не вярнуўся. Назаўтра бацька паехаў і забраў мае рэчы.

Навум Якаўлевіч.

Школа наша насіла імя Юрыя Смірнова, Героя Савецкага Саюза. Я чытаў пра яго — як фашысты выразалі яму на грудзях зоркі — ён так нікога і не выдаў. Уявіў сябе на яго месцы і падумаў, што калі б у мяне выразалі на грудзях зоркі, то не здолеў бы вытрымаць...

І мне стала страшна хадзіць у школу, глядзець у вочы настаўніцы, бо здавалася, што я такі слабы і мог бы зламацца!

Цяпер мая адданасць кнігам, кніжныя ідэалы, з аднаго боку, у нечым перашкаджаюць, а з іншага — дапамагаюць. Вельмі балюча пераносу ўсялякія хітрыкі, інтрыгі, подласць і здраду — кніжкі гэтаму не вучылі, там была высакароднасць...

— Бывае, што пісьменнік, які стварае ідэальны свет і высакародных герояў у ім, аказваецца ў сапраўднасці далёкім ад створаных вобразаў... Ці не адчувалі вы нечага, падобнага на здраду, калі праходзілі праз адпаведнае разбурэнне стэрэатыпаў?

— Быў падрыхтаваны. Прыдумаў сабе, што нічога не хачу пра гэта ведаць. Хачу толькі чытаць тое, што я чытаю... Меў магчымасць блізка пазнаёміцца з некаторымі слыннымі маскоўскімі пісьменнікамі, аўтарамі любімых твораў. Але пазбягаў гэтых знаёмстваў... У мяне быў страх: не хацеў расчароўвацца ў тых, кім зачараваны... І цяпер не хачу слухаць брудныя плёткі пра знакамітых людзей, корпацца ў іх асабістым жыцці... Было шмат расчараванняў, таму пісьменнік цяпер для мяне ў першую чаргу аўтар твора, які мяне можа захапіць. Вядома, хацелася, каб гэтаму адпавядалі яго чалавечыя якасці.

— Ваша творчасць шматгранная: і паэзія, і проза, і публіцыстыка, і журналістыка, і нават спяваць вы ўмеете. А ў чым з гэтага ваша пакліканне, ваша душа раскрылася найбольш, найлепш, найглыбей? Што не дапаўняе астатняе, а з'яўляецца першасным і самым асноўным?

— Першасным з'яўляецца любоў. Да слова, да песні, да кнігі. Пачыналася ўсё з дзіцячых вершаў. Душа раскрывалася ад прачытаных кніг. Хацелася прыдумляць працяг любімых твораў. У параўнанні з тым, што было наава, кнігі неслі прыгожы таемны свет — можна было акунацца ў чужоўнае жыццё! Яно вабіла рамантыкай і вышынёй чалавечага: хацелася стаць вартым гэтага, стаць героем. Таму першым пакліканнем была літаратура. Праўда, у

старшых класах апаноўвалі сумненні: ці атрымаецца ў мяне што-небудзь? Сапраўднае памкненне займацца гэтай справай прыйшло ў 14-гадовым узросце, калі пабываў на сустрэчы з пісьменнікамі — удзельнікамі дэкады савецкай літаратуры ў Беларусі: Міхаілам Святловым, Петрусём Броўкам, Рыгорам Барадуліным і Генадзем Бураўкіным... Вельмі ўдзячны літаб'яднанню «Крыніца», якое працавала пры наваполацкай газеце, дзе існавала атмасфера братэрства: мы дапамагалі адно аднаму. Цягнулі ўверх...

Журналістыка прыйшла пазней і стала другім крылом, як у птушкі ў палёце. А песні заўсёды спяваў для душы з сябрамі. На сцэне, на юбілейнай вечарыне, асмеліўся ўпершыню (смецца. — Заўв. рэд.).

Калі сур'ёзна, то найглыбей душа раскрылася падчас працы на радзе. Яна дапамагла адчуць сваю адметнасць, індывідуальнасць, запатрабаванасць. Паверыць у тое, чаго раней не мог і ўявіць, што паспрыяла і ў літаратуры.

Аўтограф-сесія.

— Што дае вам натхненне і ці можна яго выклікаць намаганнем волі, калі нічога навокал не радуе і ні да чаго не ляжыць душа?

— Намаганнем волі могуць толькі прымусіць сябе ў такі час сесіі перад мікрафонам, бо гэта работа і нельга падводзіць людзей. А ў астатнім — высокі накал пачуцця: каханне, замілаванне прыгажосцю прыроды, роздум над праблемамі, вера. Таму тут пэўнага графіка няма: бывае, за дзень напішаша столькі, колькі і не ўяўлялася магчымым, а бывае, што і не пішаша даволі доўга.

— Ці здолелі вы наблізіцца да разгадкі прыроды творчасці?

— Не. Гэта па-ранейшаму для мяне застаецца загадкай. Хай яе разгадваюць крытыкі і літаратуразнаўцы. Лічу, што гэта вялікая таямніца, але дзякуючы ёй і з'яўляюцца сапраўдныя творы. У мяне ёсць верш, які заканчваецца радкамі: «Рамеснік, ён хацеў стаць мастаком, ды разумей, што ім не быць ніколі».

— Калі б у вас было магчымасць сустрэцца з сабой 18-гадовым, што б вы сказалі?

— Вер, што ўсё атрымаецца, калі будзеш вельмі хацець і старацца. Рана ці позна, але атрымаецца. Толькі не адкладвай на потым, не шукай спрыяльнага часу, жыві і стварай!

Гуторыла Марыя ЯРАШЭВІЧ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Падчас юбілейнага вечара.

Брама, адчыненая ў вечнасць

Шанце на юбілей знакамітых пісьменнікаў. На высокім узроўні прайшлі мерапрыемствы, прысвечаныя 140-му ўгодкам народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гэтаксама шырока адзначалі 120 гадоў з дня нараджэння Максіма Танка. І вось яшчэ адна значная дата — дзень нараджэння Максіма Гарэцкага.

Самаробны талент — відавочны

Радзіма яго — вёска Малая Багацькаўка. Нарадзіўся 18 лютага 1893 года. Праўда, на той час яе часцей называлі Меншай Багацькаўкай. Некалі гэта быў глухі куток, агулены дрымучымі лясамі. Цемна-лесце — так казалі пра іх. Па тагачасным адміністрацыйным дзяленню — Мсціслаўскі павет. Спачатку хадзіў у школу ў Вялікай Багацькаўцы, а потым — у двухкласнае вучылішча ў сяле Вольша. Вучобу прадоўжыў у Горы-Горакім каморніцка-аграмаічным вучылішчы.

У 1912 годзе выступіў з першымі мазьвярамі пад псеўданімам М. Беларусь. А 25 студзеня наступнага з’явілася апаўдданне «У лазні». Падыпісаў яго ўжо як Максім Беларусь. Следам былі змечаны апаўдданні «Роднае карэнне», «Страхацё», «Красаваў язмін», «У панскім лесе», «Стогн душы».

Рэдакцыя вітала яго актыўнасць. У жніўні 1913 года пісала: «Дужа дзякуем за Вашы творы, каторыя Вы нам прыслалі ў апошнія часы. Мы верым, кажучы словамі нашых прадзедаў, што праз Вас памножана будзе слава слаўнай айчыны нашай», калі толькі агонь, каторы гарыць у Вас, будзе далей разгарацца». Яшчэ праз год Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні выпусціла яго першую кнігу «Рунь». У артыкуле «Беларускае адраджэнне» Максім Багдановіч згадаў яе ў пераліку найбольш значных мастацкіх твораў нацыянальнай літаратуры. А Яўхім Карскі быў перакананы, што ў апаўдданых Максіма Гарэцкага «ёсць усе дадзеныя, каб з аўтара з часам развіўся добры пісьменнік з самародным талентам».

Заграніцы — не для мяне

Калі пачалася вайна, пайшоў на фронт, не чакаючы мабілізацыі. Тэрмін у «вальных» быў на год карацейшы. Ды і можна выбіраць, дзе служыць. Пра службу расказаў у «Запісках салдата 2-й батарэі N-скай артылерыйскай бригады Лявона Задуму» — «На імперыялістычнай вайне». Іх паставілі поруч з выдатнымі творамі тагачаснай літаратуры. Прынамсі, з «Агнём» Анры Барбюса.

Аповед вядзецца ад першай асобы. Максім Гарэцкі нібыта нагадвае: я перад вамі як на споведзі. Важная праўда і толькі праўда. Якой бы ні была — прыемнай ці непрыемнай. Няўтульна адчуваў сябе, бо, будучы праціўнікам насілля, сам вымушаны быў забіваць: «А я ж пасабляю, не — не пасабляю, а сам разам з другімі старанна забіваю людзей. Забіваю такіх ж нявольнікаў, як сам. Што гэта я раблю? Пакуль я не адчуў усяе глыбіні гэтага жаху! Не адчуў, а толькі думаю, што тут — вялікі страх, і жудасную сутнасць гэтага страху я зразумео толькі некалі пасля».

Але ў адрозненне, скажам, ад «маладзенькага, далікатнага і сарамлівага, як дзячынца, падпаручніка Сізова», застаўся куды большым рэалістам. Сізоў жа ў чымсьці безнадзейны рамантык. Таму хоць «салдаты любіць яго, але некаторыя цішком пасмейваюцца». Аднак і рэалісту Задуму цяжка. Вельмі цяжка. Бадай, на кожным кроку. Бо, як ні стараецца прызваіцца да таго, што адбываецца, нік не ўдаецца.

Тым не менш ён патрыёт сваёй краіны. Пабыўшы ў Германіі, цвяроза ставіцца да таго, што пабачыў там і што ёсць на

Радзіме. Перавагу аддае свайму, роднаму: «У Расіі пасля Нямеччыны я чуо сябе... быццам выйшаў з нечага душнага і такога, дзе ўсё-ўсё вядома і няма паэзіі, і выйшаў на свежае, вольнае і ўбогае паветра...»

Беларус у далечыні ад роднага дома, ён стараецца не цурацца таго, што нагадвае пра Беларусь: «Прышла і «Наша ніва» за 25 верасня. Колькі радасці прыносіць мне наша друкаванае «музыкае» слова! Нервы мае распускаюцца... Але чаго мне саромецца, што я тут, на гэтай пракалятай вайне, з нежаданымі спазмамі ў горле і прыкрымі хваравітымі слёзмі на вачах цалую лісты з дому і «Нашу ніву» з Вільні? Чаго саромецца мне? Эх, вы, слёзы, слёзы, дурныя вы слёзы: не засцілалі мне вачэй. І ты, дурное сэрца, не сціскайся болей і жалем».

Чорнае крыло над хутарком

Праўда Першай сусветнай вайны паўстае і ў апаўдданні «Літоўскі хутарок». Гаспадар яго Ян Шымкунас не можа змірыцца, што яго звыклі ўклад жыцця рушыцца: «Учора ён раздарыў шмат хлеба і сала, па-хрысціянску, без грошай, і прыемна самому было. Яму і цяпер не шкода. Толькі нашто ўсё руйнуюць? Прыкраць. Без вайны згумуюць».

Феерверкер Сініца — адзін з тых салдат, якія некалі стаялі на горцы з паўбатарэй, завітаўшы праз шмат часу сюды, не пазнае ні само паселішча, ні яго жыхароў. На ўсім ляжыць нейкая нябачная пячатка бяды. Аднак ёсць і іншае. Хутаранцы не змаглі паверыць, што вайна прынясе ім, мірным людзям, такіх няшчасці. Таму і паплаціліся за гэта.

З думкай, што вайна — самае страшнае зло на зямлі, пісалася і апаўдданне «Генерал», «Рускі», шэраг іншых твораў. Герой першага з іх — смелы ваіка, смерці не баіцца. Але няздатны знайсці агульную мову з тымі, хто нядаўна прызваны ў войска. Цяпер настраіўся на прапаршчыка, «адчуў нястрымнае жаданне штурхнуць яго некуды ці нешта зрабіць яму такое, каб ён не быў такі разлезлы». У гэты момант генерал так не любіў прапаршчыка, што гагоў быў яго ўдарчык». Раптам «неспадзявана для сябе самога і для ўсіх (генерал. — А. М.) круга адварнуўся, узышоў на прыступачку і, абарышы салдацкіу на плячо, сказаў:

— Памажы-тка, брат...
І ўскочыў на бруствер».

Нічога прапаршчыку не заставалася, як падпарадкавацца: «раптам скочыў утары і аздаду ў генерала, таксама высока і таксама небяспечна, і момант стаўся тут гадзінаю. Можна, ступіў ён два разы, як раптам перакуліўся і ссунуўся ў акоп».

У вайсковым шпіталі, 1914 г.

Недарэчна, нічым не апраўданая смерць. Канечне, генерал не хацеў такога выходу. Ды, калі разабрацца, стаў збойцам. Ён, а не хто іншы выклікаў гэтую смерць. Сваёй гульнёй у вайну... На фронце зноў наступіла мірная перадышка. Як гэта назіралася неаднойчы. І нічога, апроч баявых таварышаў прапаршчыка дзі тых, хто знаходзіўся поруч з ім, калі ён так недарэчна загінуў, так і не даведаўся, што меней на зямлі стала яшчэ аднаго чалавека. Гэта таксама сурова праўда вайны.

Хведар Чарнышэвіч, Максім Гарэцкі, Лявон Гмырак.

Каб не дваілася душа

Пэрсанажы аповесці «Дзве душы» не проста шукаюць свой шлях у рэвалюцыю. Яны задумваюцца над тым, як у гэтых віхурных падзеях, калі ламаюцца звыклія ўстоі, не толькі выжыць, застацца людзьмі, але і зрабіць першы, прытым самы важны крок да нацыянальнага самавызначэння. Апошнія немагчыма без адраджэння сваіх духоўных пачаткаў. Для Ігнася Абдзіраловіча стаяла пытанне — прымаць ці не прымаць рэвалюцыю. Яму было мала ўспрыняць яе як небывалы дасюль сацыяльны зрух у жыцці. Спакою не даюць іншыя сумненні. Ён не супраць змен у грамадстве. Толькі чый бок узяць? З кім іці далей? З людзьмі без роду-племіні, якія, падобна Гаршчуку, гатовы ўсе на сваім шляху ламаць? А можа, разам з Міколам Кандывам, Ірай Сакавічанкай, Сухавеем, якія, хоць у нечым і суб’ектыўныя, прамерна максімалістычныя, але дбаюць пра Беларусь заўтрашняю.

У «Дваох душах» многае застаецца па-за зместам, і нанова пераасэнсоўваць яго — значыць, яшчэ глыбей спасцігаць сутнасць пісьменніцкай задумкі, адкрываючы для сябе ўсю значнасць вобразаў. Аповесць створана з думкай пра тое, каб чалавечая душа ніколі не дваілася. Да чаго гэта можа прывесці, добра відаць на прыкладзе Ігнася Абдзіраловіча. Але ж на яго прыкладзе відаць і іншае: чалавек на тое і чалавек, каб у самых складаных, нават, здавалася б, безвыходных сітуацыях застацца чалавечым. Гэта герою Максіма Гарэцкага ўдалося.

Ад задумкі да здзяйснення

У рамане-хроніцы «Віленскія камунары» падзеі адбываюцца ў 1915—1918 гадах. Раман заканчваецца тым, што ў пачатку 1919 года ў Вільню ўступае Чырвоная Армія. Ён мог бы не з’явіцца, калі б на момант напісання Максім Гарэцкі не меў значнага мастакоўскага вопыту. Пісьменнік ужо навучыўся выпісваць яркія, неардынарныя, запамінальныя характары. Палоўным героем стаў Мацей Мышка. Аповед вядзецца ад яго імя. Гэта найперш яго споведзь.

Па словах Гаўрылы Гарэцкага, Максім збіраўся «напісаць хроніку адной сям’і, некалькіх яе пакаленняў, пачынаючы ад прыгогу і да нашых дзён... У гісторыі гэтай сям’і сродкіма мастацкага слова павінны былі адлюстравана асноўныя змены ўсяго ладу жыцця Беларусі: гаспадарчага, палітычнага, ідэалагічнага, культурнага, бытавога. Жанр сямейнай хронікі дазваляў ахапіць прасторы і многія з’явы на працягу доўгага часу, спалучыць гэтыя з’явы праз асабістае ўспрыманне аўтара прыхвальных запісаў, падаць іх лірыка-псіхалагічную афарбоўку, асабліваю шчырасць».

У рамане, апроч Мацея Мышкі, нямала і іншых каларытных вобразаў. У ліку іх і тыя, хто з’яўляецца натхняльнікам барацьбы на святую справу, — віленскія камунары. Гэта Кунігас-Ліўданскі, Вяржбіцкі, Шымілевіч... Аднанасць рэвалюцыі, савецкай уладзе для іх — не пустыя словы. Таму яны, калі на Рабочы клуб напалі паліякі, апошнія патроны пакінулі сабе...

Героі «Віленскія камунары» адначасова праходзяць дарогамі пакут і мужнасці. Аднак, як бы цяжка гэта і ні давалася, заўсёды і ва ўсім імкнуча заставацца людзьмі. У гэтым відавочны жыццесцявардзальны пафас твора.

Камароўка — тая ж Багацькаўка

«Камароўская хроніка» — галоўны твор Максіма Гарэцкага. У артыкуле «Думкі і развагі» ёсць такое яго сведчанне: «Бываюць творы: усе лініі ў іх строгай правільнасці, яны прыгожыя, а нас не цяняць. І дурны творы: нейкі недахват у іх невялікі, але гэты недахват такі любі і прыгожы, што магнэсам цягне». Быццам наперад зазіраў ён, сцвярджаючы гэта. Аповесці ў яе класічным, традыцыйным разуменні як бы няма. У адно цялае злілася элементнай самой аповесці і дзённікавыя запісы, згудкі-ўспаміны і вытрымкі з лістоў. Па сваёй сюжэтай пабудове гэта сапраўды і ёсць хроніка.

Канчаткова задума «Камароўскай хронікі» акрэслілася толькі ў 1935 годзе. Дачка пісьменніка Галіна Максімаўна падлічыла, што ў ёй сустракаецца каля 400 розных географічных назваў — гарадоў, вёсак, станцый, хутароў, панскіх дамоў. Назвы некаторых з іх у творы зменены. Часам падаецца нават па некалькі варыянтаў.

Разблытаецца і разблытаецца клубок лёсаў. З 1863 года адлік бярэцца. Калі ўсё тое, што было да гэтага, да адмены прыгоннага права, згадваецца толькі мімаходзь, то цяпер прысутнічае канкрэтыка. Хто і калі нарадзіўся, хто і калі памёр, хто з кім і ў якім святыце знаходзіцца. Якою сям’ёю людзі жылі. Быў у ёй дастатак ці панавала няшчымліца. Апошняя, на жаль, у Камароўцы пераважала. Як і ў іншых вёсках, што знаходзіліся вакол.

Аднак, канечне ж, Камароўка — той эпіцэнтр, славое поле якога нязменна прыцягвае да сябе пісьменніка. Менавіта праз Камароўку паказвае Максім Гарэцкі лёс беларускага сялянства. Год за годам робіць гэта. Гадзі складаюцца ў перыяды: 1863—1905, 1905—1917, 1917—1921, 1922—1923, 1924—1937. Аднаведна, у творы і пяць раздзелаў.

Слава жыццю і слава... смерці

Нейкі час Максім Гарэцкі жыў у горадзе Вітцы (Расія). Пасля перахаду ў гарадскі пасёлак Пясочна тагачаснай Смаленскай вобласці. Выкладаў рускую мову і літаратуру ў мясцовай сярэдняй школе. Змог нават двойчы наведацца ў Багацькаўку. У Пясочню да яго прыязджаў брат Гаўрыла з жонкай. Дый сям’я знаходзілася поруч. Пайшоў з жыцця 10 лютага 1938 года. З небаціца, але і з самай вечнасці гучыць яго голас, калі пачынаеш чытаць апошні твор «Скарбы жыцця»:

«Браму скарбаў сваіх адчыняю: падходжу і так, падходжу і гэтак, пасяджу, адсапну — і зноў адчыню, псуо сабе гумар. Цяжкавата брама, панура вельмі, завесы на ёй паржавелі, замок папсаваўся, ключ у замку не хоча круціцца, — замардавала мяне».

Вечнасць была для яго зыходным пунктам, ад якога дарога вяла ў бясмерце. Апроч прозы, напісаў драматычныя творы, «Гісторыю беларускае літаратуры». Разам з братам склаў «Руска-беларускі слоўнік». Пісаў і для дзяцей. Займаўся перакладам.

Алесь МАРШНОВІЧ
Фота з фонду БДАМІМ

Чарнічная ін'екцыя

Кацярына Хадасевіч-Лісава, здаецца, не ведае стомы! Яна працягвае радаваць сваіх юных прыхільнікаў, штогод выпускаючы новыя творы. Днямі ў Выдавецкім доме «Звезда» пад брэндам «Казкі кніжнай феі» свет пачыла чарговая кніга пісьменніцы «Новыя прыгоды лісачкі Красуні». На 180 старонках пад цвёрдай вокладкай знайшлі прытулак пяць неверагодных гісторыяў з жыцця кемлівай Красуні, вядомай чытачам на папярэдніх казках, і яе сяброў, насельнікаў Дзівоснага лесу. Квэсты, гульні і іншыя вяртальныя забавы, якія ўжо сталі традыцыяй, — на месцы.

Выданне з'яўляецца працягам «Прыгод лісачкі Красуні» (Выдавецкі дом «Звезда», 2021). Амаль усё найлепшае з папярэдняй часткі засталася некантурым: пісьменніца зноў умела жангліруе жанрамі і зноў, сумішчаючы прыемнае з карысным, адкрывае юным чытачам наваколны свет. Зрэшты, сёе-тое ўсё-ткі змянілася... Акрамя ўласна зместу, у кнігі цяпер новы мастак і, адпаведна, новы від ілюстрацый. Сёлетняе выданне афармляла мастачка Дзіяна Бедун.

Нягледзячы на асобныя візуальныя трансфармацыі, фірменныя забавы і квэсты, якія прызваны разбаўляць аповед і заўсёды прыкметна вылучалі творы Кацярыны Хадасевіч-Лісавай на фоне кніг іншых дзіцячых аўтараў, не пацярпелі. Так, чытанне папярэдняе настольная гульня — вандрульня «На госці да лісачкі», у якую можна згуляць з сябрамі ці бацькамі. Акрамя таго, па ўсёй кнізе раскіданы «схаваныя шпшыкі». Калі чытачы адшукваюць усё дэталі своеасаблівага пазла, яны змогуць паведміць пра тое пісьменніцы праз саўсёткі і нават атрымаць ад яе падарунак — электронную паштоўку з Дзівоснага лесу.

Болей за тое, на апошніх старонках дзеці знойдуць гульні «Хто самы ўважлівы?» на пошук адрозненняў паміж карцінкамі, а, адсканаваўшы QR-код на вокладцы, трапіць на сайт з размаляўкамі (верагодна, менавіта дзеля іх ілюстрацыі ў новым выданні і зрабілі прасцейшымі). Карцей качуць, юным прыхільнікам мастацкага слова, якія надумваюць азнаёміцца з кнігай, будзе чым сябе заняць. Зрэшты, галоўныя заслугі навінкі, безумоўна, варта шукаць не на вокладцы, а ў тых павучальных гісторыях, якія пад ёй хаваюцца.

Невялічкі пралаг уводзіць чытачоў у курс справы, нагадваючы пра падзеі мінулых казак і тлумачыць мімаходзь, як галоўная героіня апынулася ў Дзівосным лесе: «Лісачка Красуня перасялілася ў Дзівосны лес з мегаполіса не так даўно. Малечу прынеслі лісчкі-лесавікі і перадаў на выхаванне добрую і клапатліваму мядзведзю. Размясцілася Красуня з мядзведзем Бурым ва ўтульнай леснічоўцы, прызычалася да новага дома і палюбіла лес і яго жыхароў. У Красуні з'явіліся сябры і шмат вясёлых гісторыяў, звязаных з імі... Надыйшо любімае дзецімі лета, а значыць, іх чакалі новыя дзівосныя прыгоды!»

Кацярына Хадасевіч-Лісава па-майстэрску вытрымлівае інтрыгу, не даючы аўдыторыі засумаваць ні на хвіліну. Так, ужо ў першым раздзеле пад назвай «Лісачка і Лясны аракул» дэтэктыўны зачы: сюжэт будзеца вакол высвятлення асобы Ляснога аракула, які пераследуе герояў па ўсім лесе і ўстаўляе ім палкі ў колы, пры гэтым умудраючыся заставацца незаўважаным. Героі ўсе знаёмыя: у цэнтры аповеду, натуральна, лісачка Красуня, а выбірацца з прыгод ёй дапамагаюць яноўт Ярск, барсук Бруна, вавёрка Ліма, дзік Рохвіль, заяц Шэрык, варона Ксюпа і жаба Крэква. Само сабой, ім на дарозе сустракаюцца і іншыя персанажы з папярэдніх кніг (напрыклад, дзед-вядзьмак ды стары воўжак). Час ад часу ў леснічоўку да мядзведзя Бурга і Красуні завітае ляснік-лесавік.

Ужо ў наступнай гісторыі («Лісачка запрашае на вечарынку») жанр з дэтэктыва мяняецца на камедыю замалёўку, заснаваную на прыёме градацці, калі кожны наступны паварот сюжэта і кожная новая пераходка на шляху герояў яшчэ больш павышае стаўкі: цікава, якую штуку выкіне ў наступную секунду лісачка, што прыдумае, каб утрымаць увагу сяброў, і чым тое для іх абярэнецца. Важна, што любы, нават самы закручаны (хоць, папярэдне, такіх тут амаль не водзіцца), сюжэт у кнізе падаецца простым (але не прымытлівым!) моваю. Складаную лексіку пісьменніца ўводзіць акуртна, каб па кантэксце чытач мог адрозніць, пра які прадмет у той ці іншы момант ідзе гаворка.

Бясспрэчнай заслугой кнігі з'яўляецца ўменне яе аўтары прыдумваць нетрывіяльныя спосабы развіцця дзеяння і здольнасць ставіць сябе на месца чытача, то-бок дзіцяці. Кацярына Хадасевіч-Лісава вядзе сваіх герояў, не выпускаючы з галавы пытанне «А што ў падобнай сітуацыі зрабіла б дзіця?» Напрыклад, у першай гісторыі Лясны аракул ставіць перад героямі задачу стварыць акулеры, якія б дазвалялі бачыць праз зямлю. Тады звяркі, кожны на свой лад, майструюць з падручных матэрыялаў аправы, але, натуральна, ніякага рэзультату гэта не прыносяць. «Я прыдумала! Нам трэба тэрмінова палепшыць зрок!» — знаходзіць рашэнне Красуня і... корміць свае вочы чарніцамі.

Каміла НАВІНКІНА

Маці і мова

Маці Божая нарадзіла Логас-Слова — Хрыста. Так і кожная маці нараджае слова ў дзіцяці. Усё галоўнае ў маўленні нованароджанага чалавека залежыць ад маці: ад яе маральных устаноў, ад таго, хто і што вакол яе, ад яе кругагляду. Пра тое і паэты гавораць: «Першы голас, які я пачула на свеце, // Быў голасам маці...» (Э. Агняцвет); «З намі нашы мамы размаўляюць толькі на сваёй мове...» (А. Бачыла); «Бог высокі табе // Даў мяне нарадзіць, // Мама...»; «Маё першае слова ў жыцці — // Мама...» (В. Жуковіч).

Гэта — святое. Але спачатку — пра набалеае. Мне недарозова даводзілася пісаць пра галоўны клопат, пра «свяшчэнную карову» нашых абывацеляў — імкненне сваіх дзяцей абавязкова навучыць англійскай мове. Гэтая мода пайшла пасля развалу СССР, калі, сапраўды, шмат людзей, не бачычы перспектывы на радзіме, выязджалі за мяжу. Ці знайшлі яны там шчасце — іншая справа. І ці магчыма ўвогуле шукаць шчасце ўдалечыні ад Радзімы?.. А замежную мову ведаць, безумоўна, карысна. Ды толькі вучацца яе не з двух-трох гадоў, як бяздумна павялося, а толькі тады, калі дзіця засвоіць родную — матчыну мову, значыць, з сярэдняй школы. Інакш у галаве маленькага чалавека з-за дзвюх моўных сістэм утвараюцца дзве карціны свету, якія не стасуюцца паміж сабою. Безумоўна, мозг дзіцяці пластычны — ён лёгка засвойвае новыя словы. Але як жа розныя моўныя светы, розныя граматычныя асновы мірацца паміж сабою ў адзінай структуры мозгу? Так, ён мае два паўшар'я, але працуе як адна. Ці не адаб'ецца гэта ўжо на дарослым чалавеку праблемамі з псіхікай?

Ёсць і іншыя аспекты праблемы. Пры авалоданні чужой мовай у свядомасці дзіцяці адбываюцца незваротныя змены: ён не засвойвае *пастыку* роднай мовы з яе арыганальнай лексікай, тропікай, інтанацыяй. Адбываецца збой. Назіраю некаторых дыктараў радзё і тэлебачання, а сабліва блогераў у інтэрнэце — у іх інтанацыя маўлення не *наша*: яўна былі выдатнікі па англійскай мове. Немагчымаць успрымаць вобразнасць, адсутнасць цікавасці да паэзіі — амаль ва ўсіх выпускнікоў школы. У выніку губляецца сувязь са сваім народам...

Яшчэ адзін непакоі. Студэнты на філалагічным факультэце, дзе я працую, вучаюцца чатырнаццаці моў. Захоплены тымі краінамі, мовы якіх спасцігаюць, асабліва Вялікабрытанія і ЗША. У плане вучобы выдатна, але зноў-такі: увага маладых людзей канцэнтруецца на чужым, а сваё — на другім плане. Гэта факт: мы, выкладчыкі, назіраем, адсочваем...

На жаль, такая сітуацыя непавагі, нават пагарды да свайго насаджалася здаўна: і агульнай атмасферай

у грамадстве 1990-х гадоў, калі размоў пра глабалізацыю гучала больш, чым раней пра камунізм, і сродкамі масавай інфармацыі, калі журналісты пастаянна і з захваленнем гаварылі пра замежжа, і вуліцамі гарадоў з сучасна некрывілічымі шыльдамі, і галівудскай кіношняй прадукцыяй, і «міс прыгажунямі», і мэтамі адукацыі, Балонскай сістэмай, дзе ўсё было скіравана на выезд таленавітых студэнтаў за мяжу. Ды і ў базавай школе залішня ўвага надавалася (і надаецца) вучэнню англійскай мовы, быццам гэта галоўная дысцыпліна (!). А калі падумаць, паглядзець з іншага ракурсу: колькі непрыгожа, нават ганебна, скандальна даваць прырытэт чужому, забываючыся пра сваё! Не паважаць сябе, сваіх продкаў!

Усе выказаныя вышэй думкі ўзніклі, калі я пазнаёмілася з невялікім зборнікам паэзіі «3 мамы добра мне», складаным Аканам Спрычан і выдадзеным выдавецтвам «Мастацкая літаратура» для маладых школьнікаў.

Любы зборнік — работа рэдактара — факт не толькі літаратуры, але і *літаратуразнаўства*. Структура зборнічкі зборнічкі, што выходзіць у розных выдавецтвах, у залежнасці ад тэматыкі і мэты, заўсёды адметна. На жаль, ніхто з філолагаў не паклапаціўся іх з гэтай пункту гледжання вучаючы. А было б цікава. Ва ўсялякім разе, Акан Спрычан, сама маці, склала кніжачку так, каб маленькія чытачы, знаёмыя з вершамі, перажывалі розныя пачуцці, вярталіся думкамі да ўласных маці, знаходзілі блізкасць да свайго, самага роднага.

У вершы Рыгора Барадуліна «Ната надта любіць маму» Ната пастаянна гукае маму, не можа без яе нічога рабіць. Уладзімір Паўлаў прама гаворыць і называе так верш: «3 мамы добра мне», жадаючы: «Няхай бароніць Бог // Маю і вашу маму». Вера Вярба піша пра матуліныя рукі, якія такія ласкавыя і усё ўмеюць. Лірычная героіня верша Эдзі Агняцвет «Мама» гатовая падарыць маме вясёлку з неба, дыван, сатканы з хмарак, «палескі ўсіх лясоў і стужкі рэч». А да таго гэта ўсё падарыла ёй мама. Верш Максіма Танка «Мама» — гімн маці, кожнай маці — тут усё на пачуццях.

І ўсё ж найбольш радкоў звязваюць маму і мову. Гэта могуць быць песні, могуць быць вершы ці проста словы, вучэнныя разам з мамай. Так, у Алеся Бачылы: «З намі нашы мамы размаўляюць толькі на сваёй мове: // Той, што сэрцу вельмі блізка, // На якой зімой і ў май // Нам спявалі над калыскай: // «Сні, сыночак, заснай...» // Адганялі ценя трывожны, // Атулялі дабрастой... // Хіба ж можна, // Хіба ж можна // Аддурацца песні той? // Або ў Э. Агняцвет «Калыханка — першая песня // І першае слова // Зямлі май вясняй...» У маленькай баладзе Ніла Гілевіча «Першы канцэрт» Сяргейка ба-яўся спяваюць на канцэрце, але ўбачыў маму ў трэцім радзе і праспяваў песню аб Радзіме: «Хораша на дзіва // І з пшчотай нейкай». А потым «... са снэны прама // Ён дадолу скочыў — // І б'ягом да мамы!»

У Адама Русака не канкрэтныя сітуацыя, а агульны настрой: «Выйду ў лес пушчыны, // Песень назбіраю, // Пра вясну і радасць // Мама заспяваю». У вершы Юрася Свіркі «Матулін урок» дзіця паўтарае за маці самыя важныя словы: «Пе-ра-мо-га, Ра-дзі-ма, сяб-ры... Гэта ўрок яго першы — букварны». А потым родным зробіцца кожнае слова: «І спеў птушак, і подых вятроў. // Свет вялікі адкрыцця ў мове. // А пакуль што ён // У палоне матуліных слоў».

Вершы, сабраныя ў кнізе, пісалі спецыяльна для дзіцяці: тут няма складанай вобразнасці, нейкіх філасофскіх пасляў. Але ўдала выказаныя паэтымі думкі публікуюцца да далейшай разумовай работы. Таму асабліва важна напачатку чытаць вершы разам з дзецьмі, не толькі тлумачыць змест (у прыніцы тэпе усё зразумела), але і развіваючы ў іх дар маўлення, паступова павялічваючы набатка слоў і выразаў. А таму звяртаць на іх асабліва ўвагу. Уласна, для таго і прызначаны кніжачкі, што выпускае «Мастацкая літаратура».

Інтэлектуальнай рабоце дапамагаюць ілюстрацыі да кнігі, зробленыя Аленай Карповіч. Ілюстрацыі шмат, і яны прыгожыя — у манеры любімай дзецімі анімацыі, з мноствам кветак амаль на кожным малюнку.

Кніга не толькі лёгка чытаецца — яна ўвогуле даруе «лёгкае дыханне»: гэта менавіта *наша* інтанацыя...

Тацяна ШАМЯКІНА,
доктар філалагічных навук, прафесар

Дапамагла знайсці Атлантыду

Сапраўды, многія, як і аўтар гэтых радкоў, шмат чаго не ведалі, пакуль не прачыталі кнігу Алены Стэльмах «Слова за словам» (Мінск, Выдавецкі дом «Звязда», 2022). У прыватнасці, фактаў, выкладзеных у надзвычай цікавым і карысным матэрыяле пад назвай «Билет в обратную сторону» (трэба адразу сказаць, што творы ў гэтай кнізе падаюцца на мове арыгінала — па-руску і па-беларуску, у залежнасці ад таго, як напісаны ў свой час аўтарам). Дык вось вышэйназваны артыкул тым і цікавы, што раскрывае сваясаблівую Атлантыду — малавядомую гісторыю беларускай чыгуначнай станцыі Негарэлае. А тут у пачатку ХХ стагоддзя праходзіла мяжа паміж Савецкім Саюзам і буржуазнай Польшчай, усёй Заходняй Еўропай. Праз станцыю праязджалі многія знакамтыя асобы як нашай краіны, так і іншых. Матэрыял напісаны так захваляльна і ўтрымлівае такія цікавыя звесткі, што чытаеш — не адарвацца!

Прышывае ўвагу і эса пра нашага праслаўленага земляка Адольфа Янушкевіча, паэта, вучонага-этнографа, які вельмі шмат зрабіў для вывучэння Казахстана, жыцця і побыту яго народа. Вось як адзначаюцца самі казахі на яго працу «Дневники и письма из путешествия по казахским степям»: «Аўтарам фактычна створаны этнаграфічны партрэт народа, які выдатна вымалёўваецца на кожнай старонцы. Да таго ж прадстаўлены цудоўны зборнік хронік падзей, уражвае калекцыя антрапонаміаў, прыцягваюць проста цікавыя гісторыі стэпавага жыцця. Гэта дазваляе еўрапейцам свет, у якім жывуць казахі, бачыць іншымі вачамі — поўнымі цікавасці і захвалення» (Амар Хакім).

Сапраўды гімн беларускаму лесу стварыла Алена Стэльмах у артыкуле «Лясныя дарогі подзвігу». Яна падкрэслівае: «У самай страшнай вайне мы перамаглі і таму, што ў Беларусі-партызанкі быў Лес-патрыёт». Слова, як кажуць, міма не ліцць. А разумнае — тым больш! Заклік пісьменніцы берагчы і шанавань лясныя пранікае чытачу ў сэрца, абуджае любоў і павагу да нашага зялёнага сябра, які быў надзейным абаронцам і памочнікам беларусаў у грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны, ратаваў сем'і і цэлыя вёскі ад знішчэння фашысцкай нечысцю. Слова пісьменніцы западаюць у памяць і душу.

У сваіх публіцыстычных творах Алена Стэльмах узнімае надзвычай важныя ў сучасных умовах пытанні: чаму ў гады вайны мы былі паміж сабой блізка, а ў мірны час аддаліліся адно ад аднаго; што рабіць, каб не парушыць адзінства народаў былой вялікай дзяржавы, каб не забыць гераізм і подзвігі найлепшых сыноў і дачок нашых народаў?

Значнае месца ў кнізе займаюць інтэрв'ю. На пытанні пісьменніцы адказваюць паэт, перакладчык, ганаровы прэзідэнт Клуба пісьменнікаў Каўказа Саліх Гуртуеў, сучасны казахскі пісьменнік Баянгалі Алім-

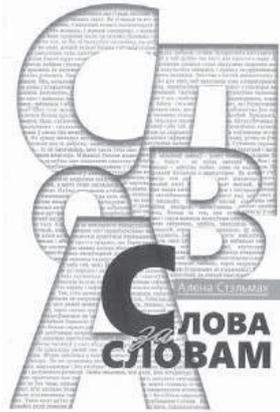
жанав, доктар гістарычных навук, заслужаны дзеяч культуры Азербайджана Ляціфа Мамедава. Яны разважаюць аб развіцці нацыянальных літаратур, аб пісьменніцкім майстэрстве, аб адказнасці творцаў перад сваім народам і часам, аб лёсе папярэдняй кнігі, аб праблеме павышэння цікавасці дзяцей і моладзі да чытання, развіцці бібліятэк і ўзаемаперакладаў найлепшых твораў нацыянальных літаратур.

Цікавы таксама раздзел «Постаці», у якім змешчаны матэрыялы пра выдатных дзеячў культуры народаў Каўказа — шчырых сяброў Беларусі. Без сумнення, спадабаюцца чытачам матэрыялы раздзела «Публіцыстычныя нататкі». У іх размова ідзе пра творчае майстэрства пісьменнікаў, пра стварэнне вобраза малой радзімы ў сучаснай беларускай літаратуры, пра ролю Саюза пісьменнікаў Беларусі ў фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці, пра нацыянальныя традыцыі ў сучаснай дзіцячай літаратуры, значэнне чытання дзіцячых кніг на роднай мове.

Завяршае зборнік падборка рэцэнзій і водгукаў на новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў.

Кніга «Слова за словам» засведчыла, што ў нас ёсць чым пахваліцца і на ніве мастацкай публіцыстыкі.

Міхась СЛІВА

Што прынесла адкрыццё?

Аднойчы ў інтэрв'ю мне давёся распавядаць аб выніках ІV Абласнога конкурсу рупкасіі імя Цёткі. Калі я назваў імя Кацярыны Каламііцавай-Ігнацюк і намінацыю, у якой яна перамагла — «Адкрыццё года», маладая карэспандэнт рэгіянальнага выдання спытала мяне: «А што яна адкрыла?»...

І сапраўды, прышоў час паведаміць грамадскасці аб тым, які змест за сухой фармулёўкай адной з намінацый — «Адкрыццё года» — галоўнага літаратурнага спаборніцтва Гродзенскай вобласці. Кацярыну Каламііцаву-Ігнацюк, асобу творчую і яркую, наўрад ці можна назваць інтравертам. Спектр яе памкненняў вельмі шырокі. Маці траіх сыноў у сваім жыцці знаходзіць месца для псіхалогіі, педагогікі, грамадска-літаратурнай дзейнасці, духоўных практык, вывучэнча мастацтва, парашутнага спорту і шмат чаго яшчэ. Дэбютны зборнік паэтэсы з Гродна «Нет Никого Кроме Него», як мне падаецца, — паэзія шмат у чым аўтабіяграфічная, спавядальная, інтымная. На шчасце, шлях да максімальнай рэалізацыі творчых і чалавечых якасцей складаецца не толькі з рулівай працы, валявых высілкаў, пастаяннага самаўдасканалення, але і з яркіх перамог. Вобраз аўтара кнігі — сучаснай жанчыны на піку, на вастры, у гушчы жыцця грамадства — парадаксальна сутучны тонкаму, сентыментальнаму вобразу лірычнай гераніі. І ў напісанні вершаў, і ў скачках з парашутам жанчына застаецца жанчынай.

Як прыкмета эмансipaцыі — жаночая смеласць, рашучасць і бескампраміснасць. Чарада адкрыццяў працягваецца. Паэтэса паказвае сваю лірычную геранію, а тая, у сваю чаргу, дэманструе новыя, невядомыя грані быцця сучаснай жанчыны і яе эвалюцыйнага шляху — з творчага закуліса на свет Божы:

*Я впервые горизонты вижу,
Скрытые туманами доселе.
Мне просторы неба стали ближе,
Со стрижками к окнам прилетели.
(«Горизонты»)*

Аўтар кнігі дзеліцца з намi ўласным адчуваннем часу. Калі сёння, у XXI стагоддзі, пішаш вершы на рускай мове, да такіх слоў, як «доселе», паграбуецца дадатковая ўвага. Увага да мовы — гэта заўсёды вельмі актуальна. Дэбютную кнігу паэтэсы адрознівае шчодрая моўная палітра: лексіка архаічная («уста», «обрящет», «медвяныя», «доулу») і навуковая («апокротемой», «фабулы», «полиптих»); прастаноўкі («паялится», «шалан», «няшка») і аказіянізмы («молочность», «бесзвинцовым», «дождеснег»). Чым тлумачыцца імякненне вынаходзіць словы — недастатковасцю традыцыйнай лексікі, цягай да эксперыментаў і імпрэвізацыі, гадаць не бярэся. У зборніку лірыцы Кацярыны Каламііцавай-Ігнацюк ёсць верш «Дожджеснег», а да яго ніжэй даецца слоўнік, таму што тэкст твора на добрую палову складаецца са слоў, народжаных фантазіяй паэтэсы. Зрэшты, сэнс гэтых слоў зразумець няцяжка. Складана прывычаіцца да іх як да часткі паэзіі. Такія тлумачальныя слоўнікі для чытача неабходны большасці маладых аўтараў. На жаль, самастойна зразумець іх мудрагелістыя задумы немагчыма. Таму я заклімаю пачынаючых паэтаў: калі ласка, не забывайце, што ваша творчасць — не толькі самасцвярджэнне, а, па вялікім рахунку, прапаноўна дзялючы, адрасаваная іншаму чалавеку, бліжняму.

Як бачым, паэтэса некалькі слоўных светаў звязала ў адзін лексічны суцэс. Наколькі гарманічным атрымаўся вынік — пытанне. Магчыма, у дадзеным працэсе гармонія — гэта не так важна, і яе замяняюць іншы прыпынкі мастацтва — эксперымент (метад спроб і памылка). Мова — вельмі адчувальны арганізм. Цікава назіраць яго паводзіны ў руках жаночых, гаспадарскіх, матчыных. Выклікае пэўныя думкі і эмоцыі неадназначны эстэтычны момант — напісанне ўсіх чатырох слоў загалюка кнігі з вялікай літары — «Нет Никого Кроме Него». Гульня ў арыгінальнасць, свядомы мастацкі прыём ці нешта іншае? Дзеля чаго ўсё гэта? У такіх рэбусах-квэстах, як правіла, схаваны нейкі сэнс; дапоўненая, а дакладней, перапоўненая рэальнасць. Часта здараюцца сюрпрызы: з першых літар слоў, якія аўтар зрабіла загалюўнымі, міжволі можа нарадзіцца абрэвіятура — «ННКН», для кагосьці нечаканае і нават непатрэбнае, а для кагосьці, наадварот, вельмі зручнае рашэнне. Заўважныя якасці адкрыцця нашага літконкурсу — суіярэчлівасць, наравістасць і ў той жа час канструктыўная ўніверсальнасць, транспарэнтнасць.

*Я счастлива тем, что могу различать
Весь мир в многоличье его.*

И с птицами тетя, и с туманом

молчать,

*И впитывать мудрость всего.
(«Благодарственная песнь»)*

На старонках кнігі мы чуем голас чыстай, як сляза, мацярынскай любові; суперажываем рамантычнаму пошуку сапраўднага каханья; удзельнічаем у гэтым дзялючы чалавека з самім сабой, са сваёй боскай і трагічнай натурай. Вершы гродзенскай паэтэсы пяюцца. Сам назіраў, як аднойчы, дэкламуючы ўласны тэкст, Кацярына перайшла на спеў. Па-асабліваму змястоўна «гушчы» візуальны код паэзіі К. Каламііцавай-Ігнацюк — ілюстрацыі да зборніка, арыгінальныя графічныя малюнкi, выкананыя паэтэсай. Графіка чорна-белая, але свет паэзіі пераліваецца колерамі: зялёным, залатым, белым, чорным, бірузовым, серабрыстым, ружовым... Смела ставім паміж паняццямі «паэт» і «ма-

стак» не коску, а знак роўнасці. І разам з музыкаснасцю лірыкі-адкрыцця гаворка можа існа ўжо аб складаным сінтэзе мастацтваў.

Прачытаўшы не адзін зборнік вершаў, я не магу назваць гэтую паэзію бездакорнай у фармальным плане. Галоўнае для мяне ў дадзеным выпадку — адкрыццё патэнцыялу аўтара, бачанне яго магчымага творчага росту. Вельмі важна прадэманстраваць шырокай грамадскасці сацыяльную функцыю мастацтва — калі творчы пошук ёсць пошук чалавека самога сабе, сваёй ролі, свайго месца пад сонцам. Пошук вынікавы і паспяховы. У нейкім сэнсе Кацярына ўжо не належыць толькі сабе. Нягледзячы на прэтанцыёзную назву кнігі, у аўтара, героя, чытачоў з'явіліся сур'езныя ўзаемныя абавязальнасці:

*Каждой веточке propono
Благодарственный гимн спасенья.
Я живу, я творю, люблю,
Пью по капельке откровенья.
(«Люблю»)*

Калі чытаеш гэтую кнігу, многае хочацца змяніць, перапісаць. Але своечасова абсякаеш сябе і ўспамінаеш, што гэта чужая кніга. Яно так — кніга чужая, але апісана ў ёй жыццё вельмі знаёмае, сённяшняе, наша. Філасофію сучаснай жанчыны-паэтэсы складаюць будзённыя, калі не скажаць «бытавыя», правыя боскага пачатку. Напэўна, менавіта таму ў зборніку духоўнай лірыкі пераважаюць свецкія вершы! У кнізе ёсць глыбокія і пранікнёныя, ёсць крыху наіўныя; мая ўлюбёная інтанацыя іроніі сустрэкаецца таксама. А яшчэ гэта вельмі гродзенская паэзія. Паводзіць сябе яна вельмі па-гродзенску — гуляе з намі, выпрабуе нас і чаруе сваёй невытлумачальнай загадканасцю.

Кніга-дэбют прачытана. Настаў час для яшчэ аднаго важнага адкрыцця. Калі Бог — галоўны вобраз для чалавека, хрысціянства, то для літаратара не існуе іншай ключавой фігуры, акрамя Спажывца Мастацтва. Без гэтай не менш сакральнай постаці літаратурная праца пазбаўляецца сэнсу. «Нет Никого Кроме Него»: вельмі хочацца, каб гэта было сказана сучасным адораным аўтарам пра ўдумлівага, цікавага чытача.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

«Як дотык да душы»

Хто з айчынных пісьменнікаў, будучы пад уладай самага магутнага пачуцця, не спяшаўся на споведзь да аркуша паперы? Тэма кахання — адна з асноўных у літаратурнай творчасці. Ва ўсіх каханне рознае: камусьці яно надае крылы, для іншага — выпрабаванне. Але, мусіць, усе закаханыя адкрываюць ва ўласнай душы такія магутныя сілы, пра існаванне якіх і не здагадаліся...

Наталля ЦВІРКО

Адно імгненне шчасця

Адно імгненне шчасця,
Нібыта зорны дождж.
Як мне з табай спаткацца
І дзе ты ў свеце ёсць?

Адно імгненне шчасця,
Як дотык да душы.
Баюся не прызнацца,
І ты ізноў маўчыш.

Адно імгненне шчасця —
Высокіх мар палёт.
Адзіны мой, спяшайся
І зблізку, і здалёк!

А потым птушкай
выпусціць у акно
Сваю пшычоту, ласку
і прызнанне...
Няхай ляцяць праз пошасць
на святло,
Нясуць на крылах вечнасці
каханне.
...Ты вызвалі з сляпога
забыцця,
Бабулька-варажэя
дарагая.
А ты мне кажаш:
«Любае дзіця,
Бязгрэшны грэх
Гасподзь вам адпускае...»

Людміла КЕБІЧ

Напішы мне ліст

Напішы мне пісьмо ад рукі
І на пошце пашлі, у канверце,
Пакладзі між радкоў васількі,
А ў канцы намалюй сваё сэрца.

Атрымаю, адкрыю, а там
Водар лета і спелага жыта.
Я, напэўна, дам волю слязам,
Успамінам і марам нязбытныям.

Не кам'ютарны ліст, а жывы.
Стан на почырку я зразумою:
Сярод роўнае літар канвы
Ёсць крывулькі, што сэрцайка грэюць.

Калі літар і знакаў радкі
Неахайна на аркуш кладуцца,
Адчуваю твой сум трапяткі
І лячу, каб душой дакрануцца.

Напішы, агалі пачуццё,
Прытулю дарагое пісанне.
Ты мне дадзены быў на жыццё,
Ну, а выйшла, — і на расстанне.

Кацярына МІЗЕРЫЯ

Яна ніколі не пісала вершаў

Яна ніколі не пісала вершаў,
Мастачкаю таксама не была.
Але світанне сустракала першай,
Размову з летнім сонейкам вяла.

Яна ніколі вершаў не пісала
І не натхняла аўтараў карцін.
Нібы малітву ўночы паўтарала:
«Сярод усіх патрэбен ты адзін».

І да яго, да хлопца, як да Бога,
Звярталася з бясконцаю малбой:
«Дазволь прайсці з табай адной дарагай,
Дай дыхаць у жыццё адным табой».

Дай сэрцам да твайго мне дакрануцца,
Я за цябе гатова ўсё аддаць.
Дазволь мне ў гэтай казцы апынуцца,
Дазволь заўсёды аднога цябе кахаць».

Яна ніколі не пісала вершаў,
Ніколі нэндзлем па паперы не вяла,
Але жыла адным каханнем першым
І для яго, бы кветачка, цвіла.

Васіль КАЗАЧОК

***
Цябе і сню, і прагну я:
Спакой мой скралі твае вочы,
П'яніць і вабіць стан дзявочы.
Цябе і сню, і прагну я.
Надзеі зоркай сярод ночы
Мне ўсмішка любая твая.
Цябе і сню, і прагну я:
Спакой мой скралі твае вочы.

Галіна ЗАГУРСКАЯ

(хоку)

***

Верым і ў знічкі —
загадваем жаданне.
Шчасця хочацца.

***

Любоў не можа
разменнай быць манетай.
Каштуе многа.

***

Вялікая жарсць —
і заўжды разбуральнасць.
Фінал вядомы...

Валянціна МУРЗІЧ

Сустрэча

Усё, як раней, — на сваім месцы,
І толькі дрэвы пастарэлі,
Зарубак мне аб тым абвясціў,
Дзе калыхаліся арэлі.

Дажджы не змылі велькасць слоў,
Не сцерлі і гадоў куплет,
Квітнела гэты час любоў
І палядала ў белы свет.

Усё, як раней, — на сваім месцы,
Ды толькі дрэвы пастарэлі.
У вочы соль дарэмна есца,
Пачуцці ўсе даўно згарэлі.

Надзея МОМЛІК

Цяпло і горыч успамінаў

У марыве дрэмле запознены ранак,
Чакае самотна пакінуты ганак,
Плятуцца ўспаміны вянкамі з журбою:
Масток пры дарозе пад вышнай вярбою,
Бусянка на хаце ў суседнім падворку,
Вясковая простая з маці гаворка.
За вёскай палі з даспяваючым жытам,
Сцяжына праз іх з васільковым
блакітам,
Прачулены міг маладога кахання
І горыч нямая ад першых расстанняў,
Чаромхавы пах і вішнёвая квецень,
Малінавы смак у спакуслівым леце.
У цышы начной цягнікоў грукат мерны...
Ніхто і ніколі нам гэта не верне.

Зінаіда ДУДЗЮК

***
У нябесных гонях даспявае поўня,
Усё, на што забылася, мне яна
напомніць.

Верне зноў з былога, што не варта ўвагі:
Больш расчаравання, нестольнасць
смагі...

Не хадзіла б, поўня, ты па заваконню,
Мне вядома лепей, што патрэбна
помніць.

Перажытым ходзім, нібы па балоце,
Згадак сумных багна ноч перакалоціць.

Таццяна ЛАЗАРЧЫК

***
Некалькі слоў аб каханні
Сказаць мне дазволь.
І не турбуйся,
Не для таго гавару,

Каб разбудзіць у грудзях
Шчылівы боль,
Не, я пшычотай
Кахання гару.

Некалькі слоў аб жаданнях,
Што ў сэрцы лялі
І захінаюць сабой
Безліч дум і турбот.

Мроіцца мне:
У бясконых абыбрах зямлі
Так жа бясконца бурліць
Светлых мар крысаход.

Не сумнявайся, аднойчы
Асіпцў змагу
Птушкі крылатай свабодны
І лёгкі палёт,

Шчасце сваё і каханне
Навек зберагу,
У сэрцы квітнее яно
І мацнее штогод!

Вольга ШПАКЕВІЧ

***

Не адпрэчай надзею адказам,
Нітку веры парваць не спышай,
Без любові жыць у сам-насам,
Без кахання хварэе душа.

А злучаюць, напэўна, нябёсы
На зямлі ў залатую пару,
Дык чаму ж не злучылі нас лёсы
І цяпер не з'яднаць нават рук?

Кожны дзень абнадежліва свеціць:
Ты адзін між мільёнаў людзей,
І жывём паасобку на свеце
Без кахання, без веры, надзей.

Таццяна БАРЫСЮК

Ружы

(газель)

Калі разам былі нашы душы,
Ты дарыў мне духмяныя ружы.

Летуценні дзявоцтва плылі —
і тады расцвілі белыя ружы.

Адрывалі мяне ад зямлі
мройнакрылыя матылі — сінія ружы.

Ты мяне да грудзей прытуліў
і, цалуучы, падарыў польмя-ружы.

Вы па садзе пад ручкі ішлі,
і ў бязмерным адчаі былі жоўтыя ружы.

Над каханнем анёлы слёзы лілі,
леглі на развітальны ліст чорныя ружы...

Фота Катэрыя Дробыава.

Вольга САКАЛОВА

Здрада

Чужой недалікатнасці страшуся.
Дзіравы рот, нібыта незнарок,
Сытне атруты, мой спакой парушыць,
І доўга ў сэрцы будзе чуцца той наскок.
Я не сазнуся, толькі крывёду сплачу,
Ды іншай сцежкі не пайду шукаць.
Хто здрадзіў, я таго, напэўна, страчу,
Бо здраду, як і крывёду, цяжка дараваць.

Ірына ЧАЧОТКА

Бязгрэшны грэх

Ты ад кахання нас
загавары,
Ды не глядзі
бязлітасна-сурова,
Ты за каханне, любка,
не журы,
Хай дапаможа нам
святое слова.
І хоць каханне
грэшнае для нас, —
І мы абодва гэта
разумеем, —
Але ізноў ляцім,
каб толькі раз
Нямы пагляд злавіць,
душу што грэе,

Мікола АНТАНОЎСКИ
Пружаны

Заметкі ў газеце «Раённы веснік»: «Трагедыя закончылася жаданне грамадзяніна П. А. па-рыбачыць на вадаёме каля в. Зарэчча. Гэта адбылося 22 лістапада 2019 года. Грамадзянін П. А., не пераканаўшыся ў трываласці лёду, выйшаў амаль на сярэдзіну сажалкі. Тонкае льдовае пакрыццё не вытрымала вагі чалавека. Гора-рыбак прарваліўся ў ваду спачатку ў адным месцы, але здалеў выбрацка. А вось другая пастка стала для яго раковай. Напэўна, чалавеку проста не хапіла сіл.

Разлічваць на дапамогу іншых рыбакоў пацярылі не мог, бо гэты вадаём знаходзіцца ў прыватным валоданні і яго наведванне пабочным забаронена.

Раённае аддзяленне МНС яшчэ раз нагадвае ўсім аматарам зімняй лоўлі быць асабліва асцярожнымі на нямоцным лёдзе».

Гэтым няўдачнікам быў Павел Анцупевіч, той самы «конюх з беларускага балота» (так яго пагардліва называў Санкт-пецярбургскі бізнесмен), былы муж гаспадыні «Бабчынага хутара» Анюты, а цяпер — бацька Васілька і муж гаспадыні маёнтка Алёны. Як жа мала ведалі і рэпарцёр, які пісаў гэтую заметку, і супрацоўнік ратавальнай службы, які расказваў версію здарэння, пра тое, што ў сапраўднасці адбылася ў той дзень...

***

У тую злашчасную лістападаўскую пятніцу Павел не стаў турбаваць свайго сабаку — чаго ён будзе гоісаць па наваколлі? — вырашыў сам прайсціся да сажалкі, правяршыць трываласць ледастава, а магчыма, паспрабаваць чаго і злавіць; таму прыхапіў рыбацкую скрынку з адпаведным рыштункам ды ледзверзель.

Лёд быў гладкі і празрысты, як шкло. Прыгледзеўшыся, можна было заўважыць, як пад гэтым шклом ленавата, ледзь-ледзь варушацца водарасці, муціць, патрывожаныя чародкамі рыб, якія часам таксама трапляліся на вочы Паўлу. Месцамі лёд выгінаўся пад чалавекам, патрэскаў, але не грозна, хіба што для прыліку, нагадваючы пра асцярожнасць.

Павел не ўтрымаўся ад спакусы ўсё ж такі апусціць лёску з мармышкай у пракручаную лунку і хутка нават выцягнуў ладнаватага акуня. Аднак нечакана ён вымушаны быў павярнуць галаву ад лункі на нейкі шум збоку — і вачам сваім не паверыў: з дамбы літаральна скацілася на сажалкавы лёд... казуля. Памкнулася пабегчы, але тоненькай, як ладзвыя пруты, ножкі раз'ехаліся ў розныя бакі, і небарачка павалілася на лёд. Яна адразу ж зноў усочыла, і было ад чаго: на дамбу выскачыў ваўчына, акінуў вачыма сажалку і, прыкмеціўшы, што непадалёк ад уцякачкі знаходзіцца чалавек, застыў у нерухомасці, не рашаючыся кінуцца ў пагоню.

Страх, аднак, пагнаў усё-ткі бедную жывёліну наперад, далей ад небяспекі. Яна неяк умудрылася, ненатуральна падскокваючы, чапляцца капітцамі за лёд і аддзяліцца ад берага.

— Куды ты нясешся, дурнічка, — паўшучаў Павел казулю, ведаючы, што там, на сярэдзіне, лёд заўсёды танчэйшы за прыбярэжны.

І ў гэты момант раптам пачуўся звонкі свіст. Павел павярнуўся на яго і ўбачыў, што свістаў, засунуўшы пальцы ў рот, нейкі чалавек. Воўк, таксама напалоханы заліхвацкім свістам, зляцеў з дамбы.

Але свіст падагнаў і казулю, якая і так аддалялася ад берага. Як варта было чакаць, тонкая ледзяная скарынка усё ж затрашчала пад яе капітцамі, і жывёліна шухнула ў ваду. Тырчэла толькі галава. Казуля адчайна ўскідвала, ратуючыся, пярэднія ногі на лёд, але той ламаўся, крышчыўся, і яна зноў і зноў, раз за разам паўтарала свае спробы выбрацца з палонкі.

Чалавек, які спусціўся з насыпу і накіраваўся да Паўла, быў яму незнаёмы, высокі і танклявы. Але вышэй за яго было высечанае, пэўна, толькі што ў лесе жэрдка ў правай руцэ, зверху ватоўкі быў накінуты брызентавы плашч, пад якім, калі добра прыгледзецца, на левым клубе ўгадалася сякерка, засунатая пад дзятку на ватоўцы.

Не дайшоўшы некалькі крокаў да Паўла, незнаёмец, нават не павітаўшыся, спыніўся і кінуў галавой у бок казулі,

Фота Касмыса Дробова

якая ўсё яшчэ не пакідала адчайных спроб выбрацца з воднага палону:

— Ну што, пойдзем ратаваць? А то ж загіне ні за што казулька... Лепш бы ўжо хай воўк паласаваўся...

— Страшнавата, аднак, — не ведаючы, пагаджацца з прапановай незнаёмца ці не, прагаварыў Павел. — Дый як ты ёй дапаможаш? Каб самім не ўтапіцца...

— Палахлівы ты, браце... А вось ленынградку ачмурыць не пабаяўся, — нібы падбухторваў незнамец.

Павел сабраўся толькі спытацца, адкуль дзядзька ведае пра ленынградку, але той не даў раскрыць яму рот:

— Пайшлі, аднак. Сунем тычку, — падняў той сваю таўсматыю жэрдку, — пад пярэднія капіты — можа, і выскачыць...

Чым бліжэй падбіраліся мужчыны да палонкі са знямоглай жывёлінай, тым больш пагрозліва патрэскаў лёд. Паўла стала страшна, але адступаць было няёмка. Намацаў у кішэні курткі маток капроновага шнур з прывязанай на адным канцы жалезнай гіркай, які ён абачліва прыхапіў са сваёй рыбацкай скрынкі, і гэта крыху спакоіла: «Калі прарвалася, то кіну дзядзьку гірку, з дапамогай шнур ты выцягне, а калі наадварот — то я яго... З тычкай, вядома, яму спакайней», — пазыздрасціў Павел.

Незнаёмец нібы прачытаў думкі напарніка і нечакана праранаваў:

— Табе, Павел, зручней будзе, лаві тычку! — падняў жэрдку дзядзька і кінуў у бок Паўла.

Стараючыся злавіць яе на люту, той, не задумваючыся, таропка зрабіў два крокі наперад і адчуў, як затрашчаў пад ім лёд і вада апякла цела...

Урывак з рамана

***

Стары ваўчына, а гэта быў Падпалы, хоць і няхутка, як некалі раней, бегаў, але з гадамі розуму не страціў: напалоханы чалавекам, ён толькі для зману кінуўся ў кусты, а сам кругам, кругам і дабраўся да супрацьлеглага берага сажалкі. Загаіўшыся, пачаў цікаваць, адчуваючы, што паляванне не скончана.

Падпалы бачыў, як шкуну пад лёд адзін з мужчын. Пэўна ж, той, калі пазналася з вады галава, пачаў прасіць, каб напарнік дапамог яму выбрацца. Але другі не спынаўся. Распластаўшыся на лёдзе, ён папоўз, аднак не да тапельца, а да тычкі — яна ляжала метрай за пяць ад пралому, дзе чалавек, які гэтакасама, як казуля, безвынікова намагаўся, абাপіраючыся локцямі на крохкую ледзяную скарынку, выкінуць з вады сваё задубелае цела.

Да сляху Падпалага даносіліся галасы, адчайны крык, аднак што яму было да іх? Ваўчыну цікавіла, што будзе з яго казулі. Чамусьці і таго чалавека, які напалохаў сваім свістам, таксама больш цікавіла здабыча. Бо было відаць, як чалавек з тычкаю

ціць або прыцягне да схаванага ў кустах матацыкла і там зарэжа і разбярэ. Схіляўся да думкі, што, хутчэй за ўсё, адпусціць, бо які з гэтай цыбатай дахадзятгі наедак? Адны маслакі... Да таго ж зараз ён быў у выдатным настроі, нягледзячы на тое, што практычна ўласнаручна толькі што забіў чалавека. Праўда, Лёнька ў глыбіні душы не пагаджаўся з такой высновай: ён жа і пальцам не дакрануўся да небаракі! Сам внаваты... І нават радаваўся, што так лоўка ў яго атрымалася, усё — як па нотах. «Сапраўдны кампазітар!» — хмыкнуў былы афганец, успомніўшы словы рогнага Касымава, калмыка па нацыянальнасці, якія там, у гарах, былі самай высокай пахвалою для разведчыкаў.

Задумаўшыся, «кампазітар» занадта позна павярнуўся на шортат балотнай асакі, толькі пасля таго, як казуля раптам адчайна тузанула за накінуты на шыю матуз, ірванулася ўбок. Толькі пасля гэтага, адпусціўшы вярхоўку, ён рэзка павярнуўся і ад нечаканасці аслупянеў, як паралізаваны: велічэзны ваўчына, ашчэрэўшы іклы і не міргаючы, нібы свідруючы незразумела якога колеру зрэнкам, ляцеў проста на чалавека, гатовы апошнім скачком паваліць таго на збуйвелую асакі.

Але ашалелы ад крыўды Падпалы і падумаць не мог, што перад ім гэтка самы, як і ён, біты жыццём небяспечны драпежнік. Лёнька-афганец зрэагаваў імгненна: паспеў ухапіцца і другой рукой за тычку, паставіўшы гарызантальна яе перад сабой як заслону. Пад напорам ваўка яна, аднак, трэснула, як запалка, але ўсё ж такі змякчыла сілу ўдару, і Падпалы прамагнуўся — замест шы ўхапіў чалавека за плячо. Ён падмяў свайго ворага пад сябе, прыціснуў да зямлі, не расшчэпаючы іклаў, што ўпіліся ў ватоўку.

На нейкае імгненне Лёнька-афганцу падалося, што такое з ім ужо было там, у гарах, калі такая ж нябачная сіла навалілася на яго, забіваючы ці то патам, ці то смярдзючай мачой дых, не даючы магчымаму крыкнуць, паклікаць на дапамогу хлопцаў; яго аўтамаг, выбіты з рук душманам, валяўся недзе побач, баец, задыхаючыся, стараўся намацаць яго, але пальцы скрэблі толькі гарачыя камяні...

Цяпер жа яго пальцы хапіліся і рвалі поўсць, не маючы моцы скінуць з сябе такое ж, як і тады, смярдзючае цела. Але цяпер чалавек быў хітрэйшы за таго маладзёна-салагу: выбіраючыся ў дарогу, Лёнька-афганец звякла хаваў за халавыя боўтаў адмысловыя нажы. Рука чалавека пацягнулася да бота ці, можа, бот пацягнуўся да рукі. Нарэшце пальцы намацалі тронак фінкі, і яе адточанае пікападобнае лязо мякка ўвайшло паміж ваўчыных рэбраў.

Такога болю Падпалы яшчэ ніколі не адчуваў і таму не быў да яго гатовы: не разумеючы, што з ім здарылася, ён расшчэпіў іклы, захрыпёў, і ў гэты момант нешта зноў невыказна балюча ўджаліла яго ў той жа бок...

Напаўкывы ад пералыку чалавек адчуў, як раптоўна абмякча ваўчае цела, і таму стала яшчэ цяжэйшым, але і падатлівым — Лёнька-афганец, сабраўшыся з сіламі, выслізнуў з-пад гэтага цяжару, адкаціўся ўбок.

Задыханы, ён ляжаў на спіне і, як тады ў гарах, паволі даходзіў да розуму. Шэрае перадзімняе неба з рэдкімі лапікамі па-асенняму бляклага блакіту над ім было зарас асабліва прыгожым і нават урачыстым. З такім здабыча было б развітвацца...

Натхняцца Міншчынай

У зале пасаджэнняў Мінаблвыканкама адбыўся справядачны сход Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Мерапрыемства пачалося з абвешчання вынікаў творчага конкурсу на найлепшы мастацкі твор, прымеркаваны да 85-годдзя Мінскай вобласці, арганізатарамі якога сталі Мінаблвыканкам, Мінскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і рэдакцыя газеты «Мінская прада». Дыпламы і каштоўныя прызы пераможцам уручыў намеснік старшыні Мінаблвыканкама Іван Маркевіч.

— За час правядзення конкурсу арганізатарамі былі атрыманы літаратурныя і музычныя творы ад больш чым ста аўтараў на беларускай і рускай мовах практычна з усіх куткоў Міншчыны. Творцы розных узростаў, прафесій і сацыяльных груп (школьнікі, працоўныя, службоўцы, пенсіянеры) даслалі свае вершы, аповяданні, эсэ, нарысы і песні. Актыўны ўдзел прынялі прадстаўнікі Саюза пісьменнікаў Беларусі і аматарскіх літаратурных аб'яднанняў. Розныя па тэматыцы і стылі напісанія творы аб'ядноўвае непаробнае пачуццё любові да сваёй Радзімы. Прафесійнае журы выбрала пераможцаў, зыходзячы з адпаведнасці патрабаванням жанру, актуальнасці тэмы, мастацкага ўзроўню. На маю думку, усе творы заслугоўваюць адзнаку «10», бо былі створаны з душой. Дзякуй вам і вышну! — адзначыў Іван Станіслававіч.

Пераможцамі сталі: Клаўдзія Петрушэнка, а. г. Лошніца Барысаўскага раёна — 1 месца; Тамара Кашчэва, г. Фаніпаль — 2 месца; Генадзь Аўласенка, г. Чэрвень — 3 месца.

З дакладам аб выніках работы за 2022 год выступіў Леанід Крыванос, старшыня Мінскага абласнога аддзялення СПБ.

— У мінулым годзе членамі аддзялення выдадзена больш за 60 кніг агульным тыражом каля 37 тысяч асобнікаў. Шмат з іх прысвечана Году гістарычнай памяці. Традыцыянальна ў выдавецтві трэндзе нашы дзіцячыя пісьменнікі — Кацярына Хадасевіч-Лісава, Генадзь Аўласенка, Ірына Карнаухава. Таксама за 2022 год члены аддзялення правялі больш чым 400 творчых сустрэч з чытачамі і аматарамі літаратуры. У прыватнасці, бралі ўдзел у мерапрыемствах да юбілеяў класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Максіма Танка. Пашыраліся міжнародныя сувязі. У жніўні паэтэса Ірына Карнаухава падчас паездкі ў расійскі Іркуцк наладзіла стасункі з рэгіянальным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Расіі, у верасні офіс Мінскага абласнога аддзялення наведаў з творчым візітам расійскі паэт з Курска Міхаіл Разаеў. Паэтэса Святлана Быкава прыняла ўдзел у міжнародным фестывалі мастацтваў «Стэпавае ліра — 2022», які традыцыйна праходзіць у Краснадарскім краі Расіі. Летась Мінскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі таксама наладзіла і пашырыла двухбаковае супрацоўніцтва з Мінаблвыканкамам. Так, у рамках гэтага супрацоўніцтва 23 ліпеня на Кургане Славы адбылася выстаўка кніг і аўтаграф-сесія членаў аддзялення. Таксама пісьменнікі бралі ўдзел у абласных Дажынках і іншых мерапрыемствах, арганізаваных мясцовымі ўладамі.

На мерапрыемстве прысутнічалі, выступалі, выказвалі свае меркаванні і пажаданні па рабоце Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашаныя госці: Вольга Тондэмір — першы намеснік начальніка Галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення і па справах моладзі Мінаблвыканкама, Аляксей Чарота — намеснік старшыні СПБ і галоўны рэдактар штотыднёвіка «ЛіМ», Наталля Вашчыла — дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

Падчас узнагароджвання.

З дакладамі на розныя тэмы выступілі пісьменнікі абласнога аддзялення: Славамір Даргэль — «Ад Года гістарычнай памяці — да Года міру і стварэння», Рыгор Салапец — «Удзел пісьменнікаў вобласці ў патрыятычным выхаванні моладзі. Урокі мужнасці», Генадзь Аўласенка — «Літаратура для дзяцей у творчасці пісьменнікаў вобласці», Уладзімір Панунін — «Аб музычнасці паэтычнага слова».

Паэт Рагнэд Малахоўскі, галоўны спецыяліст аддзялення, у сваім дакладзе «Погляд на супрацоўніцтва з аматарскімі літаратурнымі аб'яднаннямі» адзначыў:

— Работа з разнастайнымі творчымі суполкамі — неад'емная частка жыцця літаратараў аддзялення. Літаб'яднанні спрыяюць абмену вопытам паміж удзельнікамі, публікацыям іх твораў, натхняюць на сур'езную працу ў літаратуры. Мы не павінны вучыць пісаць таленавітыя творы, але можам ствараць асяроддзе, у якім пачынаючы пісьменнік гартуе сваё натхненне, сам вучыцца працаваць над уласнымі думкамі і вобразамі, узаемадзеянню з калегамі, вучыцца з разуменнем і повагай ставіцца да не заўсёды аб'ектыўна і справядлівай крытыкі. Згодна з апошнімі данымі, у Мінскай вобласці 20 літаб'яднанняў. Улічваючы, што ва ўсёй Беларусі іх каля 70, мы маем значную вагу і вялікі творчы патэнцыял. Для павышэння якасці літаратуры, пошуку новых арыгінальных аўтараў і ў будучыні амалоджвання Саюза пісьменнікаў Беларусі лічу неабходным актывізаваць і наладзіць цеснае супрацоўніцтва з літаб'яднаннямі. Паколькі яны дзейнічаюць у асноўным пры цэнтрах творчасці і бібліятэках, патрэбна больш дзяліцца інфармацыяй аб нашым жыцці і дзейнасці, конкурсах, выданні калектыўных зборнікаў. Таксама варта спрабаваць далучаць літаб'яднанні да ўдзелу ў літаратурным працэсе не толькі раённага, але і абласнога і рэспубліканскага ўзроўняў. І, зразумела, самім быць у пошуку маладых талентаў.

Завяршылася мерапрыемства ўзнагароджаннем дыпламамі і граматамі Саюза пісьменнікаў Беларусі і Мінскага абласнога аддзялення.

Людміла ГАТАВЦКАЯ
Фота Кастуся ДРОБАВА

У пачатку было «Слова»

Раннем агульнага сходу творчага калектыву Гомельскага абласнога аддзялення ІА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» пры аддзяленні створана новае творчае фарміраванне — Абласное літаратурнае аб'яднанне «Слова». Яно кансалідавала пісьменнікаў, якія працуюць на прафесійнай аснове, і аўтараў-пачаткоўцаў, аматараў мастацкай творчасці.

Саветам абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і актывам новага літаб'яднання будзе весціся творчая работа ў трох кірунках. Гэта Школа міру, мужнасці і патрыятызму (слухачамі з'яўляюцца вучні сярэдніх школ, гімназій горада над Сожам; пазакласнае выхаванне аўтараў-пачаткоўцаў фарміраванне актыўна працуе з 1 верасня 2022 года), а таксама два пастанова дзеючыя семінары: паэзіі і перакладаў; прозы, драматургіі і публіцыстыкі. Першы абласны семінар паэзіі і паэтычных перакладаў адбыўся ў апошнюю суботу студзеня на базе Славянскай бібліятэкі-філіяла абласной універсальнай бібліятэкі, яго тэматычная праграма была даволі насычанай, цікавай і, на думку удзельнікаў, вельмі карыснай для тых, хто працуе са словам.

Старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі — кіраўнік літаб'яднання «Слова» Уладзімір Гаўрыловіч ва ўступным слове адзначыў, што задачы сумесных творчых семінараў — аналіз і стымуляванне патэнцыялу аўтараў Гомельшчыны, абмеркаванне іх творчых набыткаў (асабліва ўвага будзе ўдзяляцца ўжо апублікаваным выданням у мясцовых і рэспубліканскіх выдавецтвах), падтрымка творчага патэнцыялу аўтараў-

пачаткоўцаў праз публікацыі і сумесныя практы.

Першы даклад семінара «Вялікае мастацтва вершаскладання» зрабіла паэтэса, намеснік кіраўніка літаб'яднання «Слова» Наталля Шамяткова.

Змястоўны аналіз змешчаных мастацкіх твораў у абласным альманаху «Літаратурная Гомельшчына» з 2007 да 2022 года з пазіцыі сённяшняга дня правёў Міхась Сліва. На яго думку, за гэты перыяд вельмі значна ўзрасло майстэрства гомельскіх аўтараў. Выдавецкую справу ніякім чынам неглы перапыніць, бо альманах выконвае вялікую ролю — знаёміць чытача з новымі творамі значна хутчэй, чым некалі выдадзеныя кнігі, перакананы Міхась Сліва.

Цэнтральнай часткай семінара стаў разгляд спроб маладых аўтараў. У 19 і 20 нумарах абласнога альманаха «Літаратурная Гомельшчына» за 2022 год свае падборкі надрукавалі гамельчане Іван Краўцоў, Аліна Рыцкі, Наталля Царанкова з Буда-Кашалёўскага раёна. Лыбковіч аналіз іх твораў зрабіў вядомы паэт Мікола Ждановіч. Творы Уладзіміра Чараухіна, Надзеі Петручук з Гомеля і Вольгі Ірынь са Свет-

лагорска прааналізавала паэтэса Галіна Рагавая. У сваю чаргу, маладыя аўтары коротка расказалі пра сябе, зрабілі акцэнт на тым, што іх асабліва хвалюе ў творчасці, прачталі свае новыя вершы. Дакладчыкі — а гэта, безумоўна, вопытныя літаратары — называлі як станоўчыя бакі паэтычных спроб маладых людзей, так і пэўныя моўныя, стылістычныя альбо тэхнічныя недахопы, якіх можна было б пазбегнуць. Адзначалася, што гэтыя маладыя аўтары, пры ўмове сур'эзнай і напружанай творчай працы, абавязкова дасягнуць значных вынікаў. Невыпадкова на семінары пры-

Уладзімір Гаўрыловіч.

сутныя прафесійныя паэты аднаголасна прагаласавалі за іх уступленне ў абласное літаратурнае аб'яднанне «Слова».

Падчас сустрэчы быў зроблены агляд выданых у мясцовых выдавецтвах зборнікаў вершаў «На гранях», «Плытаеся мир земной осмыслить» Віктара Боева, члена аматарскага літаратурнага аб'яднання «Новая Беліца». Дэтадэлы і прафесійны аналіз тэкстаў аўтара зрабіў ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомы паэт Міхась Болсун.

У фармаце семінара прагучалі і даклады старшыні Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Гаўрыловіча: ён выказаў свой погляд на багаты паэтычны знаходкі (гаворка ішла пра кнігу «Родныя крыніцы») сябра Гомельшчыны — паэта з растойскай вобласці Леаніда Севера, якая выдадзена аддзяленнем СПБ сёлета ў Мазыры.

Удзельнікі семінара таксама пазнаёміліся з творчасцю вядомай беларускай паэтэсы Софіі Шах — аўтара вянка вянкаў «Дзядзённая споведзь». Было заслухана інфармацыйнае паведамленне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзіміра Саламаха (агучыў У. Гаўрыловіч).

Завяршыўся абласны семінар паэзіі і перакладаў паведамленнямі пра аб'яўлены абласны, рэспубліканскія і міжнародныя творчыя конкурсы, а таксама выбарам савета творчага семінара (у склад яго, дарчы, увайшлі Міхась Болсун, Наталля Шамяткова, Галіна Рагавая, Мікола Ждановіч, Тамара Кручэнка, Аля Бількова і малады аўтар Іван Краўцоў).

Як адзначалася, празаікі Гомельскага абласнога аддзялення СПБ і актыўна абласнога літаб'яднання «Слова» рыхтуюць на базе абласной універсальнай бібліятэкі першы абласны семінар прозы, драматургіі і публіцыстыкі — ён пройдзе ў канцы лютага. А наступны паэтычны семінар адбудзецца ў сакавіку: разгледзяць новыя кнігі як прафесійныя пісьменнікі, так і пачаткоўцаў. Спецкурс будзе прымеркаваны да Міжнароднага дня паэзіі.

Васіль КУЗНЯЦОЎ
Фота дастана аўтарам

Пісьменнік з маёй біяграфіі

Тое, што ўласна перажыта

Адчуванне добра вядомае кожнаму, хто ўзяўся за пера: самая вялікая радасць, канешне, — першая публікацыя. Яшчэ студэнтам я друкаваўся ў газетах «Літаратура і мастацтва» (штогоднікам яна стала пазней), «Чырвоная змена», «Мінская праўда», «Вячэрні Мінск», часопісе «Беларусь» і іншых. Але нязбытнай заставалася мара трапіць на старонкі «Польмя». Не асмеліўся ў яго паслаць што-небудзь і працуючы па размеркаванні ў рэдакцыі драгічынскай газеты «Заповеты Леніна», сённяшняй «Драгічынскі веснік». А праз дванаццаць месяцаў трапіў служыць лейтэнантам у Забайкальскую ваенную акругу. А пасля, як мае быць, водпуск. Нікуды не збіраўся. Пасхаў да бацькоў. Пры гэтым прыхапіў у мінскіх кнігарнях доволі шмат кніг: з гэтым «багажом» і з'явіўся ў вёскі. Спыніў увагу на зборніку апавяданняў Аркадзя Пінчука «Многа — мала». Прывабіла ўжо тое, што аўтар — ваенны журналіст. Пачаў чытаць... Нечакана мільганула думка: а калі паспрабаваць паслаць рэцэнзію ў «Польмя»?

Дапамагаць так прыемна

Узяў школьны шматок у клетку, разгарнуў яго пасярэдзіне, каб атрымалася двайная старонка, і пачаў занатоўваць уражанні. Спісаўшы яе, вырваў, перавярнуў на зваротны бок. Пасля перайшоў да наступнага. Пісаў дробнымі літарамі, якія ўмяшчаліся ў клетачкі. Рабіў так, каб рукапіс заняў менш месца ў канверце. Адпрайляў яго заказным пісьмом не дадумаўся. Толькі наклеіў лішнія маркі.

Спахпіўся пасля вяртання з водпуску ў часць. А ці дайшла мая рэцэнзія ў «Польмя»? Адказ прыйшоў у жніўні 1970 года. У войска я выпісаў «Польмя», «Беларусь», «Маладосць», «ЛіМ». Яны прыходзілі ў бандаролях. Раскрываю чарговую палымянскую і... У восьмым нумары за 1970 год поруч з іншымі змешчана і мая мая рэцэнзія на кнігу Аркадзя Пінчука. Наваг загаловак у рэдакцыі не памянчалі. Як напісаў «Ля вытокаў сталасці», так і пакінулі.

Ужо звольніўшыся з войска, даведаўся, што такі падарунак мне падрыхтаваў літаратурны работнік аддзела крытыкі і літаратуразнаўства «Польмя» Уладзімір Дамашэвіч. Дзякуючы яму ў дзевятым нумары «Польмя» за 1971 год з'явілася і мая рэцэнзія «Скрозь квіццу людзі» на кнігу Уладзіміра Мехава «Добры вечар, камбат!». На той час я ўжо месяц працаваў у Капылі, а з верасня 1972 года пачалася мінская старонка ў маёй дзейнасці. Праз некаторы час пазнаёміўся і з Уладзімірам Максімавічам.

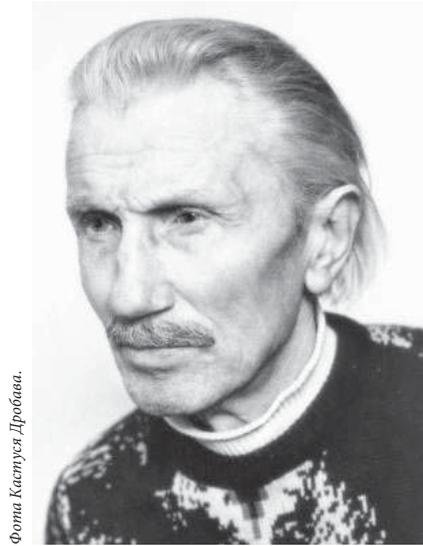
Працуючы ўжо загадчыкам аддзела прозы часопіса «Маладосць», ён адкрыў дарогу ў літаратуру многім маладым празаікам. Згадваючы іх імёны, шчыра гаварыў: «*Усе яны прайшлі не толькі праз рэдакцыю, але і праз маё сэрца, пакінуўшы ў ім нейкі след. Мне прыемна і радасна ад таго, што я ім хоць у нечым памог, падказаў хоць слова, наштурхнуў на нейкую думку, бо і я адчуваў іх уязначнасць і шчырае жаданне зрабіць свае творы яшчэ больші дасканалымі. І я буду яшчэ больш ішчаслівы, калі яны ўсе мяне апырэдзяць [...]*».

Адсколь сілы для ўзлёту

Ва Уладзіміра Максімавіча дзве аўтабіяграфіі. Здавалася б, навошта пісаць яшчэ адну, калі асноўнае ўжо сказана. Аднак не мог не зрабіць два варыянтны свайго жыццяпісу. Адну аўтабіяграфію «Родным мясцінам паклон» напісаў для гісторыка-дакументальнай хронікі «Памяць» Ляхавіцкага раёна, а «Другая прыступка» змешчана ў выданні, прысвечаным Клецчыне. Патлумачыў так: «*Ляхавіцкая зямля была мне першаю прыступкаю ў жыцці, Клецкая — другою. Калі бацькава Вадзіянца абудзіла маю душу, то матчыны Якішычы раскрылі мне вочы на свет, абудзілі маю свядомасць. Тут скончылася маё маленства, пачалася юнацтва. Тут я набіраў сілы для ўзлёту, для дарогі ў людзі*».

У Вадзіянца (сам часцей пісаў Вадзіянца) ён нарадзіўся 17 лютага 1928 года. Тады гэта быў Баранавіцкі павет Навагрудскага ваяводства. Але, калі споўнілася дзесяць гадоў, сям'я пераехала ў Якішычы, на радзіму мамі. У той час гэтая вёска адносілася да Клецкай гміны. Іншая мясцовасць, іншыя людзі: «*З лесу мы пераехалі на поле, роўнае і адкрытае. Жыццё мне здалосся тут цікавейшае, не такое, як было там, у лесе. Нешта як бы істотна змянілася: сапраўды, я тут стаў далей бачыць. У мяне паявіліся новыя сябры, з імі я хадзіў у школу, мы разам насвілі каровы, разам гулялі*».

Пасля школы была вучоба на аддзяленні беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Накіраваны на працу ў Вучэбна-педагагічнае выдавецтва БССР (сённяшняга «Народная асвета»). Працаваў і ў іншых выдавецтвах. Адбылося тое, што вылілася ў такое прызнанне: «*[...] я не збіраўся стаць пісьменнікам, але так склаўся*

Фота Кацярыны Дробава.

Уладзімір Дамашэвіч.

мой лёс, што жыццёвая плынь выкінула мяне на воштраў пад назваю Беларуская Літаратура».

Не забудзем, ніколі не забудзем

Дзве тэмы дамінуюць у яго творчасці: жыццё Заходняй Беларусі і Вялікая Айчынная вайна. Часцей яны ўзаемзвязаны. Бо літаратурныя героі іх з родных яго мясцін. У тым ліку і персанажы апавесці «Трэці лішні». Апублікаваная ў сёмым нумары часопіса «Маладосць» за 1958 год, яна стала яго літаратурным дэбютам. Цікава прасачыць, як у сваіх наступных творах «малаго» жанру пісьменнік, па сутнасці, адштурхоўваецца ад сябе «першапачатковага», удаканальваў майстэрства. Адначасова пашыраў тэматычны абсяг сваёй прозы.

Калі ў «Трэцім лішнім», як ужо сведчыць назва твора, расказваецца пра нешчаслівае каханне, то ў «Заклінаю ад кулі», таксама змешчанай у «Маладосці», толькі ў дзясятым нумары за 1959 год, паўстае адна з трагічных старонак барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Бадай, не трэба папракаць Уладзіміра Дамашэвіча ў «гучнай патэтыцы і псіхалагічнай спрощанасці», што заўважаецца і ў прадмове Валянціны Локун да кнігі «Самабытны талент». Гэта ў нечым адчувальна, калі да асэнсавання тых падзей ставіцца за аглядзім сённяшняга дня. Тады ж ім пісалася ўсё шчыра. І гэтаксама шчыра, ад усяго сэрца выказвалася.

Срод літаратурных персанажаў — і маладыя вясковыя настаўнікі Валя Калейнік і Лявон Лукашык з апавесці «Між двух агнёў». Яны кахаюць адно аднаго, вераць у ішчасліваю будучыню. Аднак акупацыя ставіць крыж на каханні. Лукашык становіцца здраднікам, выдае каханую немцам, якія жорстка распраўляюцца з ёю.

Ужо ў гэтым творы малады пісьменнік выразна акрэсліў сваю грамадзянскую і мастакоўскую пазіцыю. Як і Іван Навуменка ў сваіх апавяданнях, ён усляўляў усенародную барацьбу з фашызмам. Пафасна, узнёсла, але шчыра, ад усяго сэрца гучала: «*Эй вы, партызанскія ночы! Неспакойныя халодныя ночы, доўгія цяжкія зімы! Завай, маразы! Выбухі, кулі, раны! Глыбокія, балючыя, суровыя шчыры на ўсё жыццё! Беларуска хлопцы, дзяўчаты! Вашай адвагі, вашай крыві і пакутаў не забудзе ніхто! З вашых учынкаў, малых спраў і вялікіх, — будзе дзівіцца увесь свет. Пазарастаюць травой мазілы, аспілюцца ў лесе нізкія зямлянкі, вырасце новае пакаленне людзей, што не чула, не ведала вайну, а ваша слова будзе звянец вяснонца — пакуль будзе стаць зямля!*»

З гэтай упэўненасцю пісаў у суаўтарстве з журналістам Уладзімірам Сазановічам дакументальна-мастацкую апавесць «Першым заўсёды цяжка», у якой расказваецца пра дзейнасць камсамольцаў-падпольшчыкаў Клецкага раёна. Валянціна Локун заслужана дала ёй высокую ацэнку: «*Па глыбіні псіхалагічнага адлюстравання, ідэйнай накіраванасці, натрыятычным пафасе апавесці набліжаецца да хрэстаматыйнага ў свецекай літаратуры рамана А. Фадзеева «Маладая гвардыя». Маладыя хлопцы і дзяўчаты, фанатычна адданыя ідэі сацыялістычнай радзімы, уздымаюцца на барацьбу з ворагам і, прайшоўшы праз нечалавечыя пакуты і выпрабаванні, гінуч з імем Радзімы на вуснах. Апавесць У. Дамашэвіча можна аднесці да «аталонных» твораў літаратуры сацыялістычнага рэалізму*».

Не ўсё з напісанага ім адразу трапляла ў друк. Такі лёс і рамана «Камень з гары». Закончыў яго ў 1969 годзе, а твор пабачыў свет толькі праз 21 год, калі ў 1990-м выйшаў асобнай кнігай у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

У характары галоўнага героя гэтага рамана прысутнічаюць аўтабіяграфічныя рысы. Аднак падыходзіць да рамана неабходна ўсё ж як да рэчы мастацкай, бо ў ім шмат абавульненага, тыпізаванага. Гэта тычыцца і характару Драгуна, з якім чытач знаёміцца ў той момант, калі ён вырашаў перайсці ў выдавецтва, што займалася выпускам мастацкай літаратуры.

Уладзімір Дамашэвіч паказвае свайго героя ў момант, калі той у многім выбыты з жыццёвага сядла (выбар пражывання невыпадковы. Як тлумачыць ён свайму сябру Місюку, «драгун — гэта коннік, які ўмее быць і пехацінцам»). «Пехацінцам» ён стаў па збегу абставін. Але не хоча з гэтым незаздорным становішчам мірыцца, намагаецца зноў узабрацца на «скакуна».

Спачатку пісьменнік больш засяроджваецца на выдавецкіх клопатах героя, але паступова пераходзіць і да падрабязнага знаёмства з яго сямейным жыццём. Гэтыя дзве плыні, службовая і асабістая, праўда, не заўсёды належна стасуюцца, але пакрысе ў творы наступнае свайго роду раўнавага. Сямейнае жыццё галоўнага персанажа ўжо не выглядае нейкім дадаткам да таго, чым ён займаецца на рабоце. Раздвоення асобы не назіраецца. Ніяквікі на службе не толькі ўплываюць на абстрактнае сямейныя канфлікты, але і паскараюць іх. У чымсці нават як бы правакуюць. «Пажар», што пакрысе разгараецца на рабоце, дома не тушыцца. Вера не разумее мужа. Дый, па сутнасці, да гэтага і не імкнецца.

Разрыў Драгуна з жонкай у рамана паказаны настолькі пераканана, што гэтую гісторыю ўспрымаеш так, нібы быў яе сведкам. Праз сябе прпускаеш жыццёвую неўладкаванасць галоўнага героя. Са шкадаваннем ставішся да яго, найсумленнейшага чалавека, якому так не шанцуе. З-за сумленнасці, як ні дзіўна, ён і пакутуе. Становіцца без віны вінаватым. Аднак не толькі гэты вузел даводзіцца на яго развязаць. Да ўсяго ён такі, да каго не так і лёгка падступіцца.

Сітуацыя быкаўская

Доўгім быў шлях да чытача і апавядання «Сама-суд». Напісанае ў 1971 годзе надрукавалі толькі ў 1988-м. Бясспрэчна, яму часам бракуе псіхалагізма. Загое сітуацыя, без перабольшвання, быкаўская, а таму і неардынарная. З якой цяжкасцю падобныя творы часта траплялі ў друк, добра вядома.

Тое, што пакладзена ў аснову твора, настолькі трагічна, што такі выключны выпадак знайсці, бадай, і немагчыма. На фронце адбыўся не проста самасуд, а самасуд двайны. Спачатку камандзір роты капітан Казельскі застрэліў за непаслушэнства сяржанта Любчанку, а праз колькі хвілін, даведваючыся пра гэта, камандзір узвода лейтэнант Ладуцкія забіў Казельскага.

Найбольш удалася Уладзіміру Дамашэвічу другая частка апавядання, дзе расказваецца пра знаходжанне Ладуцкі ў штрафной роце. Пасля бою, у якім колішні лейтэнант паказаў прыклад асабістага гераізму, — дарчы, раней ён ужо быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медалём «За адвагу», — няма сумнення: такія людзі, хоць яны і дэманструюць эксцэнтрычныя паводзіны, у цяжкаму хвіліну ніколі не падвядуць.

***

Аднак нягоды не выбівалі Уладзіміра Дамашэвіча з жыццёвай каліянны. Усцешвала, што не абызены чытацкай увагай. Радавала прыязнае стаўленне тых, каго падтрымаў на пачатку творчай дарогі. Пажважна ставіўся і да вядомых пісьменнікаў. Дарчы, быў першым рэдактарам апавесці Васіля Быкава «Жураўліны крык».

Аптымізму, натхнення надавала і сувязь з роднымі мясцінамі. У Ляхавіцкім раёне жыла старэйшая сястра Марыя, у Клецкім — малодшая Ніна: «*Праўда, не там, дзе калісьці стаялі нашы хаты — бацькава і матчына, — аднак жа блізка ад тых мясцін. І заўсёды, пабываўшы там, пахадзіўшы на зямлі, дзе бегалі босы, я адчуваю сябе памаладзельм на некалькі гадоў, з надзеяй і верай гляджу на нашых працавітых людзей, і будучыня іх, насуперак усім сённяшнім нягодам, уяўляецца мне светлаю і ішчасліваю*».

Доўгі час жыў у Клецку, у хаце сваёй жонкі Галіны Пілецак, якой гэтае жытло перайшло ў спадчыну ад бацькоў. Не стала Уладзіміра Дамашэвіча 30 красавіка 2014 года.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Межы разумення і пазнавання

Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў запрашае наведаць выстаўку «Плюс/мінус 100: народныя мастакі-юбіляры». Праект, пагадзіцеся, нечаканы для такой пляцоўкі. Аднак якая галерэя ці музей не хочучь час ад часу пахваліцца скарбамі сваёй калекцыі?

Тэтым разам увагу грамадскасці звяртаюць на спадчыну васьмі жывапісцаў, чые творы захоўваюцца ў музейных зборых Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў. Усе яны народныя мастакі Беларусі: Аляксандр Міхайлавіч Кішчанка (90-годдзе з дня нараджэння), Гаўрыла Харытонавіч Вашчанка (95-годдзе з дня нараджэння), Уладзімір Іванавіч Стальмашонак (95-годдзе з дня нараджэння), Віктар Аляксандравіч Грамыка (100-годдзе з дня нараджэння), Леанід Дзмітрывіч Шчамялёў (100-годдзе з дня нараджэння), Віталь Канстанцінавіч Цвірка (110-годдзе з дня нараджэння), Яўген Аляксеевіч Зайцаў (115-годдзе з дня нараджэння), Іван Восіпавіч Ахрэмыч (120-годдзе з дня нараджэння).

Жыццё горада і вёскі, сувязь пакаленняў, народныя вобразы — тэматычны абсяг творчасці майстроў таго пакалення. Асноўныя жанры, у якіх яны працавалі, традыцыйныя для жывапісу любой краіны: партрэт, пейзаж, нацюрморт,

Аляксандр Кішчанка «Краявід з лодкай», 1996 г.

выніку можа атрымацца награвашчыванне вобразаў і сэнсаў. Выставачную прастору Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, а дакладней яго тры залы першага паверха, можна назваць камернай стаўкі. З аднаго боку, звярнушы ўвагу на папярэдняе супрацьстаўленне вялікіх і меней буйных праектаў, экспазіцыя падаецца сціплай ці нават недапрацаванай. Аднак, з іншага боку, відавочна — праект атрымаўся максімальна цэльным: народных мастакоў з іх маштабам мыслення прадставіць як мае быць даволі складана.

— Я быў асабіста знаёмы амаль з усімі мастакамі, жывапіс якіх мы дэманструем, — расказвае галоўны захавальнік фонду НЦСМ Алег Ладзісаў. — Часта даводзілася сустракацца з імі ў 90-я гады мінулага стагоддзя. У той час я працаваў у Мастацкай галерэі Полацка, для якой мы збіралі калекцыю. Работы многіх экспанавалі, большасць былі сябрамі галерэі... Ніколі б не падумаў, што дзевяціцца захоўваюць іх работы. Натуральна, зараз мы паказваем не толькі майстэрства народных мастакоў — мы звяртаем увагу на тое, як наш Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў захоўвае работы. Для нас гэта надзвычай важна. Літаральна кожны дзень я бачу многія палотны на стэлажах, аднак, калі яны з'яўляюцца ў выставачнай зале, калі іх акружае іншая абстаўка, атмасфера, калі падае іншае святло, калі творы размешчаны ў пэўным парадку, яны выглядаюць іншымі. Прафесіяналізм, характэрны для тых мастакоў, выраз у такім выпадку вельмі добра бачны. Работы нібы трымаюць сцены — гэта не шпосцы выпадаковае. Як я разумю, большасць стваралася для Палаца мастацтваў, бо менавіта там праходзілі самыя буйныя выстаўкі, таму такія маштабы, такія тэмы, такое афармленне... Але ўсе творы выдатна глядзяцца ў камерных залах.

Іван Ахрэмыч «На Вячы», 1971 г.

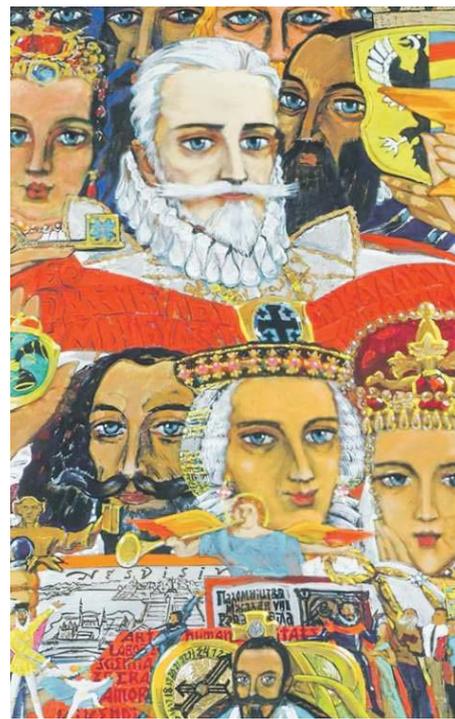
тэматычная карціна. Стваральнікі экспазіцыі звяртаюць увагу: 1970–1990-я гады (а большасць прадстаўленых твораў адносіцца да гэтага перыяду) — этап, калі ў беларускім выяўленчым мастацтве межы жанраў не былі настолькі размытыя, як гэта назіраецца сёння. Але галоўнае — кожная з кампазіцый выяўляе стыль жыцця эпохі, ідэалы таго часу.

— У нашых фондах болей чым 5 тысяч адзінак захоўвання, таму час ад часу хочам паказаць работы, якія маем, — расказвае дырэктар НЦСМ Сяргей Крыштаповіч. — Выбраныя намі карціны вельмі адрозніваюцца ад сучаснага жывапісу: настроём, энергетыкай, а галоўнае, праўдай, якой напоўнена мастацтва. Тады яно было і сімвалічным, але гэта ўсё адно праўда пазнавальнасці: не было такога, што сімвал вядоўзіў за межы разумення і пазнавання. Усё вызначана тым светам, які акружаў чалавека.

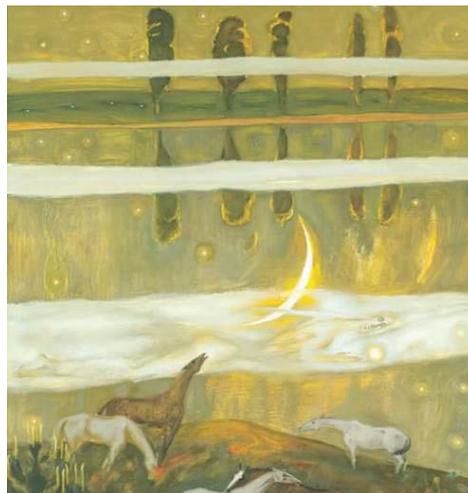
Падчас адкрыцця выстаўкі Сяргей Крыштаповіч выказаўся наконт творчасці кожнага з мастакоў, чый жывапіс склаў

Яўген Зайцаў «Ружы», 1989 г.

Уладзімір Стальмашонак «Радавод Сіроткі», 1998 г.

Гаўрыла Вашчанка «Беражніца», 1993 г.

Чым жа цікавая выстаўка? Кагосьці могуць здзіўляць лірычныя пошукі Яўгена Зайцава (нацюрморт «Ружы» 1989 года — адзіная карціна мастака ў экспазіцыі), хтосьці зачаруецца цёплай «карткай на памяць» ад Леаніда Шчамялёва (партрэт «Гаўрыла Харытонавіч Вашчанка», 1980), для некага можа падацца крышачку нечаканым колеравае рашэнне карціны Віктара Грамыкі «Светлы май» (1999), а некаторых уразіць кампазіцыя Аляксандра Кішчанкі «Краявід з лодкай» (1996)... Жывапісы настолькі розныя, што ні адно параўнанне, ніякае атысамліванне, ніводная аналогія не маюць права на жыццё. Гэта, натуральна, толькі паміж сабой — увогуле ж паралелі знайсці магчыма. Як,

напрыклад, можна не параўнаць «Падмаскоўны пейзаж» (1957) Георгія Ніскага і «За далечку далеч» (1999) Віктара Грамыкі? Як не пашукаць агульнае ў сціпых, стрыманых, нешматслоўных пейзажах Івана Ахрэмычкі (на выстаўцы іх, на жаль, вельмі мала) і Пятра Шарыпы? Як не звярнуць увагу на падабенства творчых метадаў Вітала Цвіркі і Пятра Крохалева? Што ўжо казаць пра творчасць Аляксандра Кішчанкі, сатканую з самых розных плыняў і павеваў. І гэта толькі прыклады з айчынай гісторыі мастацтва... Ніхто не збіраецца рабіць высновы пра тыя ці іншыя вытокі і тым больш нейкія запачытаны. Наадварот — надзвычай цікавым становіцца гэты дыялог, выклікаюць увагу яго дэталі, захапляе інтэртэкс.

Да таго ж усе спробы аналізу і разнастайных абгульненняў маюць мала сэнсу. Нават выстаўка «Плюс/мінус 100: народныя мастакі-юбіляры» канстатуе: не трэба лішні раз займацца стэрэатыпізацыяй творчасці таго ці іншага творцы альбо пільні мастацтва. І Віталь Цвірка мог быць невясёлым і стрыманым, і Леанід Шчамялёў не заўсёды імкнуўся да сюжэтнай напружанасці, і Уладзімір Стальмашонак быў здольны звярнуцца да простага, у светлых тонах, пейзажа. Ішоў час, мяняліся характары мастакоў, шукалі новыя падыходы, якія выяўлялі асабістыя пошукі і памкненні. Апошнне, што хацелася б рабіць (ды і назіраць такую з'яву), — меркаваць пра класікаў айчыннага мастацтва па трох-пяці праграмных карцінах.

Выстаўка «Плюс/мінус 100: народныя мастакі-юбіляры» працягнуцца да 19 сакавіка: НЦСМ, вуліца Някрасава, 3. Дарэчы, у рамках выставачнага праекта наведальніцаў чакаюць экскурсіі і лекцыі. Падрабязную праграму мерапрыемстваў праекта абяцуюць размясціць на сайце ncsm.by і ў сацыяльных сетках.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Праз призму стагоддзя

Валерый Грамада і Ганна Ясюк.

Сёлета мы адзначаем 100-годдзе народнага мастака БССР, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Леаніда Дзмітрыевіча Шчамялёва. З гэтай нагоды ў мастацкай галерэі творцы пачала працаваць выстаўка «Леанід Шчамялёў — мастак эпохі».

Больш за 150 работ майстра прадстаўлена ў адной прасторы. У дзевяці залах галерэі можна пазнаёміцца бліжэй са знакавымі палотнамі ў творчай кар’еры.

Валерый Грамада, першы намеснік міністра культуры, зачытаў вітальнае слова да ўдзельнікаў адкрыцця выстаўкі ад Анатоля Маркевіча, які адзначаў, што творчая спадчына мастака адлюстроўвае найважнейшыя падзеі гісторыі нашай радзімы, а тонкі стыль у спалучэнні са свабоднай пластычнай манерай выканання абуджа прагу роздумаў.

Для Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л. Д. Шчамялёва гэты год таксама юбілейны. Загад аб стварэнні быў падпісаны 20 мая 2003-га. За нейкі час да гэтага Леанід Дзмітрыевіч падараваў гораду калекцыю з 60 сваіх карцін. Менавіта яны сталі сэрцам фонду галерэі. Першапачаткова яна размяшчалася ў Серабранцы, аднак у 2015 годзе ўстанова змяніла адрас, адчыніўшы дзверы на вуліцы Рэвалюцыйнай.

— Гэты вечар прысвечаны сапраўднаму мастаку! — сказаў Віталій Брэль, начальнік упраўлення культуры Мінгарвыканкама. — Як звычайны чалавек, без перабольшвання, ён прайшоў сваю дарогу вярта. Пачынаючы ад Вялікай Айчыннай вайны, дзе служыў у конным палку, пасля падчас вучобы ў Мінскім мастацкім вучылішчы, ды і затым, калі

ствараў выдатныя палотны. Кожны раз, калі наведваю галерэю, адзначаю для сябе штосьці новае. Невычарпальны талент. Сімвалічна, што такі юбілей мастака супаў з Годам міру і стварэння ў Беларусі. Таму што, бясспрэчна, ідэі міру ўвасоблены ў яго карцінах.

Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь сумесна з Белпоштай прэзентавалі падчас адкрыцця выстаўкі праект канверта з арыгінальнай маркай і спецыяльнага памятнага штэмпеля, прымержаванага да 100-годдзя мастака. Ганна Рабава, намеснік міністра сувязі і інфарматызацыі, правяла ўрачыстую цырымонію гашэння маркі. Унікальныя канверты атрымалі Віталій Брэль, Валерый Грамада, Галіна Ладзісава і Святлана Шчамялёва, удава мастака.

Урачыстая цырымонія гашэння маркі.

Дырэктар музея гісторыі горада Мінска Галіна Ладзісава падзялялася з удзельнікамі імпрэзы ўспамінамі аб тым, як стваралася Гарадская мастацкая галерэя твораў Л. Д. Шчамялёва. З’яўленне такой установы стала першым досведам гарадскіх улад у персаналізацыі выдатных мастакоў, рэалізацыі падобных праектаў, якія спрыялі пашырэнню і папулярнасці выяўленчага мастацтва ў нашай краіне.

— На працягу святковага года будзе шмат што сказана, але я хацеў бы быць у ліку першых, — павіншаваў прысутных з урачыстай датай Глеб Отчык, старшыня Беларускага саюза мастакоў. — Леанід Шчамялёў — той слуп, на якім мацуецца сёння і беларуская культура, і Саюз мастакоў, і

беларускае нацыянальнае выяўленчае мастацтва. Дзякуючы новай камандзе галерэі тут пануе сапраўдная атмасфера творчасці, дыхаецца інакш, а карціны зайгралі новымі фарбамі. Для нас, мастакоў, гэты чалавек — гонар, прыклад. Прыклад не толькі яскравага і выдатнага мастака, але і душэўнага чалавека.

Старшыня творчай арганізацыі падзяляўся планами па ўшанаванні памяці Л. Шчамялёва. Так, 9 лютага ў Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася выстаўка «Леанід Шчамялёў. Да 100-годдзя з дня нараджэння». Пасля ў планах Саюза мастакоў — пленэр пад назвай «Палітра Леаніда Шчамялёва». 23 лютага адкрываецца выстаўка памяці народнага мастака ў галерэі саюза. Праект мае рэспубліканскі статус, рыхтуюцца мастакі з усіх куткоў Беларусі.

— Мне прыемна адзначаць, што ў гэтай зале сабраліся людзі, якія шануюць памяць народнага мастака Леаніда Шчамялёва — творцы, майстры, патрыёты і грамадзяніна, — адзначыла дырэктар галерэі Ганна Ясюк. — Ён гонар нашага горада. Мастак, чые жыццё і творчасць назаўсёды неразрыўна звязаны з Мінскам. Ён не толькі апаў прыгажосць сталіцы ў сваіх пейзажах, але і стаў ініцыятарам стварэння нашай галерэі.

Музычнае суправаджэнне.

Сябрам, калегам і прыхільнікам творчасці Леаніда Дзмітрыевіча быў прадстаўлены фільм, прысвечаны майстру.

**Валодзіч САЛОМА
Фота Вікторыі АСКЕРЫ-ДУБОВІК**

Раскрыўся ў Вялікім

«Я шчаслівы чалавек! У маёй галаве з’явіцца ідэя, я пагугару з рэжысёрам. Праз год спектакль стаяць на сцэне. І менавіта тое, што існавала ў маёй галаве», — прызнаўся калісьці ў адным інтэр’ю мастак-пастаноўшчык Вялікага тэатра оперы і балета Аляксандр Касцючэнка. У год, калі майстру магло б споўніцца 65, у родным тэатры ўспомнілі яго ўнёсак у развіццё сцэнічнага мастацтва краіны.

Вёска з прыгожай назвай

Будучы мастак нарадзіўся 9 лютага 1958 года ў вёсцы, якая мае не толькі прыгожую назву — Вішнева, але і незвычайна вялікі спіс знакамітых жыхароў і ўраджэнцаў. У сценах касцёла Адвезін Найсвяцейшай Дзевы Марыі, распісаных вядомым мастаком Фердынандам Рушчыцам, былі пахрышчаны Сымон Будны, вядомы праэтэстант дзедка, заснавальнік навуковай крытыкі Бібілі, Уладзіслава Луцвіч, дзяцка культуры і жонка Янкі Купалы, Канстанцыя Буліло, паэтэса, і Уладзіслаў Чарняўскі, каталіцкі святар, аўтар перакладаў Бібілі і Кагозкіса на беларускую мову.

Аднак у хуткім часе бацька-педагаг пераехаў разам з сынам у Мінск. Менавіта сталіцу краіны Аляксандр Касцючэнка і лічыў родным горадам. Прага да мастацкага асэнсавання, закладзеная за кароткі перыяд жыцця ў знакамітым і «класічным» беларускім мястэчку, у Мінску змалга разгарнулася і напоўніцца сіламі для росту. Творца скончыў мастацкую школу, а затым Мінскі дзяржаўны мастацкі каледж імя Пялёва. Менавіта «Глебаўка» дапамагла канчаткова сфарміраваць бачанне сябе як мастака.

Аляксандр Аляксандравіч вучыўся ў найлепшых. Сярод яго выкладчыкаў такія знакамтыя беларускія мастакі, як Май Данцыч,

Пётр Крохалеў, Яўген Чамадураў. У памяць аб апошнім у 2011 годзе ўдзячны вучань ажыццявіў рэканструкцыю сцэнаграфіі настаўніка ў абноўленай оперы «Аіда», дэкарацыі да якой за паўстагоддзя да гэтага аформіў Яўген Рыгоровіч.

«Тэатр — маё жыццё, мой другі дом»

Пасля завяршэння вучобы ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце А. Касцючэнка працаваў у Музычным тэатры, пасля займаў пасаду галоўнага мастака ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горькага. Паралельна з гэтым супрацоўнічаў з Купалаўскім тэатрам, Коласаўскім тэатрам у Віцебску і Беларускай дзяржаўнай маладзёжным тэатрам. Некаторыя спектаклі са сцэнаграфіяй мастака яшчэ можна пабачыць у тэатры імя М. Горькага.

Сам Аляксандр Касцючэнка распавядаў, што служыў некалькім тэатрам — і ў кожным з іх у яго атрымалася раскрыцца. Аднак яго вялікі талент знайшоў сваё сапраўднае месца ў Вялікім тэатры Беларусі. У якасці галоўнага мастака ён быў запрошаны ў 2009 годзе і да самай смерці ў 2019-м працягваў ствараць менавіта для оперных і балетных пастановак.

Вось як сам майстар распавядаў аб сваім творчым падыходзе: «Спачатку ідзе вялікі збор матэрыялу: праслухоўваецца музыка, падбіраюцца матэрыялы ў бібліятэцы. А пасля адбываецца нешта — і ты пачынаеш разумець, што ў галаве пакрысе вымалёўваецца ідэя. Таму што дэкарацыі з’яўляюцца не проста так. Калі за спінай больш чым пяцьдзесят спектакляў, то цяжка прыдумаць штосьці новае. Неабходна проста чакаць выпадку, каб стварыць новы вобраз. На са-

май справе гэта вельмі цікава, але складана.

Каб дэкарацыі да спектакля атрымаліся і стварыліся патрэбны эфект, усё павінна быць прадуладжана ў макеце. Тэатральная вытворчасць — дарагая справа. Усё правараецца неаднаразова».

Юбілей майстра

З нагоды 65-годдзя з дня нараджэння Аляксандра Касцючэнка ў сценах Вялікага тэатра оперы і балета, служэнню якому мастак аддаў апошнія дзесяці гадоў свайго жыцця, ушанавалі памяць майстра.

9 лютага, у дзень нараджэння Аляксандра Аляксандравіча, пачала працаваць выстаўка «Аляксандр Касцючэнка. Прысвячэнне». Аб творчасці мастака гаварылі Кацярына Дулава, генеральны дырэктар Вялікага тэатра, Наталія Шаранговіч, намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, Ніна Шарубіна, народная артыстка Беларусі, Мікалай Калядка, дырэктар тэатра, а таксама сын мастака скульптар Канстанцін Касцючэнка.

У экспазіцыі прадстаўлены карціны, створаныя ў перыяд з 1980 да 2019 года ў самых розных кірунках: нацюрморты, пейзажы, глыбока філасофскія работы. Карціна «Святая вячэра», распачатая ў 2019 годзе, так і не была скончана...

На сцэне Вялікага тэатра Беларусі прайшлі паказы опер «Ганна Карнізіна» і «Царская нявеста», сцэнаграфію да якіх стварыў Аляксандр Касцючэнка. Адметна, што опера Мікалая Рымскага-Корсака ў год прэм’еры стала найлепшым

Дырэктар Мікалай Калядка дзеліцца ўспамінамі аб юбіляры.

спектаклем па меркаванні крытыкаў і атрымала Нацыянальную тэатральную прэмію 2015 года.

Акрамя згаданых спектакляў убачыць сцэнаграфію мастака можна ў операх «Тоска» Дж. Пучыні, «Сівая легенда» Д. Смольскага, «Пікавая дама» П. Чайкоўскага, «Макбет» Дж. Вэрдзі, балетах «Папялушка» С. Пракоф’ева, «Анастасія» В. Кузняцова і інш.

У 2017 годзе А. Касцючэнка атрымаў Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь за творчыя дасягненні ў развіцці музычнага мастацтва, папулярнасцю духоўных каштоўнасцей і значны асабісты ўнёсак у пастаноўку опернага спектакля на музыку Д. Смольскага «Сівая легенда» па творы У. Караткевіча.

**Яна ЦЭГЛА
Фота Ірыны МАЛАХАВАЙ**

Эмацыянальныя арэлі, альбо Цэнтралізаванае тэсціраванне гледачоў

3 дня прэм'еры спектакля «Тэсты для дарослых» у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі прайшло некалькі месяцаў, а цікавасць да пастаноўкі не змяншаецца. Зазвычай поўная зала, а гледачы выходзяць нязменна ў добрай настроі, успамінаючы самыя цікавыя моманты і трапныя жарты. Чым адметная новая камедыя ў рэпертуары тэатра і як у харвацкіх дарогах пазнаць беларускія?

Сустрача падманутай жонкі і падступнай палюбоўніцы.

Рэжысёрам-пастаноўшчыкам спектакля «Тэсты для дарослых» выступіла вядомая тэатральная дзяўчатка Святлана Навуменка, уладальніца медаля Францыска Скарыны, аўтар больш чым трыццаці пастановак у РТБД, Маладзёжным тэатры і Мінскім абласным драматычным тэатры ў Маладзечне.

Вядомая пастаноўшчыца ў якасці асновы выкарыстала п'есу харвацкага пісьменніка і драматурга Міра Гаўрана «Не да смеху». У 2004 годзе за загадны твор Міністэрства культуры Харватыі ўзнагародзіла аўтара прэміяй імя Марына Држыча.

Нечакана высветлілася, што харвацкія рэаліі, праблемы і жыццё звычайных людзей вельмі нагадваюць беларускія. Калі звярнуцца да перакладаў з харвацкай на рускую, то лёгка заўважыць, наколькі больш скупы, сухі і неяскавы атрымаўся тэкст. Перакладчыц Сяргей Грын змог узмацніць яго толькі лаянкай і абразлівымі выразамі.

Беларуская мова, на якой спектакль ідзе на сцэне РТБД, мае дастаткова характэрных і неабходных афарбовак, каб паўнаважна і без страт перадаць інтанацыйна і эмацыянальна харвацкую гаворку, адметную сваімі маўленчымі паўтанамі. Вельмі цікава гэтае моўнае супадзенне праўдзіліца ў зацды гарадой, якія наведваюць галоўныя героі. Пугі, Забок, Пастойна, Айдаўшчына — славенскія і харвацкія турыстычныя невялікія мястэчкі. Нашы Жлобін, Бешанковічы, Рагачоў і Капыль складучы добры працяг, а можа, і канкурэнцыю.

У цэнтры гісторыі «самы хітры муж у Еўропе», які з часам раскрываецца як «самы скупы палюбоўнік Еўропы». Барысу 48 гадоў, працуе гандлёвым агентам, мае жонку і двух дзяцей — хлопчыка і дзяўчынку. Толькі галоўнымі

для яго з'яўляюцца не сям'я, працоўныя поспехі ці трохпакаёвая кватэра ў Заграбе. Самы важны здабытак у яго жыцці — палюбоўніца Ніна.

— Калі ў мяне не было палюбоўніцы, то ўсё мае жыццё не мела сэнсу і было змрочным і шэрым, — ахвотна прызнаецца гледачам «самы хітры муж у Еўропе».

У ролі Барыса на сцэне абаяльны і яркі акцёр Андрэй Дабравольскі, які хоць знешне і адпавядае прадстаўленаму вобра-

зу, але ўнутрана ўстае з ім ўнутраных матывацый ішчэ мацней падкрэслівае карыкатурнасць і спрэчнасць «самага скупага палюбоўніка Еўропы». Нават фінальныя падзеі п'есы не прымушаюць спачуваць няшчаснаму мужчыну, хутчэй хочацца згадзіцца з вынікам, маўляў, так яму і трэба.

Востра стаіць і пытанне статусу, ахвярай якога стала мяккасардэчная і эмпатычная Ніна. Варта дадаць, што хоць у Барыса і маюцца трохпакаёвая кватэра і паспяховая гандлёвая дзейнасць, але ў апартаментнах жыве ён з жонкай і дзецьмі, а тавары кампаніі не каціруюцца нідзе, акрамя Харватыі і Славеніі. Аднак яго жыццё набыло патрэбны баланс, калі з'явілася менавіта «палюбоўніца». Самае вялікае выдаткаванне на жанчыну — аркуш паперы, каб занатаваць верш, і торбачка. Ніна вельмі добра разумее ўсю праблему свайго становішча.

Ей 32 гады, яна працавала школьным псіхалагам, а цяпер адкрыла сваю практыку сямейнага псіхолога. Гэта менавіта той выпадак, пра які кажуць: «шапавец у падзёртых ботах ходзіць». Яна і сама прызнаецца спалохана ці разгублена, што пабачыць у страшным сне не магла, у якой якасці аднойчы акажацца. У ролі Ніны — артыстка, уладальніца медаля Францыска Скарыны Наталля Халадовіч.

Гісторыя, верагодна, магла б і не распачацца, калі б жанчына не вырашыла прыпыніць адносіны з гандлёвым агентам. Барыса нечакана, падступная і аглушальная здрада з боку каханай жанчыны, якой ён гатовы быў аддаваць усю паштоўку і лагоду, прымушае вярнуцца да жонкі, з якой яны суіснавалі апошнія пяць гадоў.

Калісьці бацька Міі, жонкі «самага хітрага мужа у Еўропе», сказаў, што Барысу часова неабходна зло. Тым не менш німа нічога больш вечнага, чым часовае. Сужэнцы ўжо адсвяткавалі 25-годдзе шлюбу. Аднак вяртанне галавы сям'і не прыносіць радасці блізім. Дзеці выраслі і ўспрымаюць памкненні бацькі да ўз'яднання як прыкмету цяжкай хваробы. Жонка ж увогуле займала іншыя інтарэсы: канцэрты, тэатр, іпадром. Мія ў выкананні актрысы Ганны Анісенкі зусім не падобна да жанчыны, якая магла вярнуць у сваё жыццё мужчыну з такімі характарыстыкамі.

Разгарманізаваны адносіны прымушае Мію здзейсніць надзвычайны ўчынак. У каперэрацыі з падступнай палюбоўніцай мужа яна бярэ сітуацыю ў свае рукі.

Аўтары пастаноўкі хітра і ў пэўнай ступені маніпулятыўна ўцягваюць гледача ў сваю гульню. Чаму ж спектакль атрымаў назву «Тэсты для дарослых»? Ніна актыўна звяртаецца да залы, праводзячы хуткія тэсты на асацыяцый з выкарыстаннем так званых праектыўных метады. Напрыклад, гледачы маглі правярць свае прыярытэты з дапамогай крыху змененага колеравага тэста Люшара, дзе замест каліярвоых кардонак з'яўляюцца дзверы.

Нацэленасць на псіхалагізм і непрыхаваную, падкрэсленую адкрытасць падкупляе. І без глядзельнай залы занадта шмат людзей знаходзіцца ў сьме-ме Мія — Барыс. Туды ж дадаецца элемент Ніна, а жанчыны за спінай маюць таксама свае пэўныя таямніцы, якія любоўны трохкутнік трансфармуе ў любоўны тэсеракт, які ішчэ і рухаецца ў трохмернай прасторы.

Сакавітая беларуская мова, пералечыная з харвацкімі песнямі, жартаўлівыя размовы аб непрыстойна балочных тэмах, разгубленае пазнаванне сябе і адмаўленне ад падобнага параўнання складаюць схему поспеху ў ўздзеянні спектакля «Тэсты для дарослых» на публіку.

Яна ЦЭГЛА
Фота Уладзіслава РАЧУЦЫ

Самы хітры муж у Еўропе.

Місія — уратаваць

Фёдар Дастаеўскі заўсёды быў актуальны, але сёння, як ніколі, мы маем патрэбу ў духоўных навуках яго князя Мышкіна — супергероя славянскай цывілізацыі. Гэты сказ узяты з анатацыі да новага спектакля «Дыдыт» у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага. Акцэнт на выказванні зроблены наўмысна — менавіта яно ілюструе тое, як і для чаго стварылі інсцэніроўку знакамітага рамана рускага класіка.

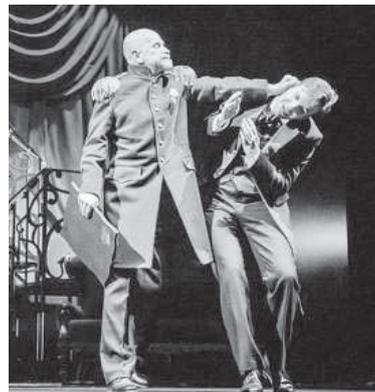
3 месца ў кар'ер. Стваральнікам спектакля ў мінскім тэатры было недастаткова твора Фёдара Міхайлавіча як ушлябовай з'явы нацыянальнай літаратуры. Князя Мышкіна — а менавіта ён паўстае ў галоўнай ролі ў большасці пастановак і экранізацый — рэжысёр спектакля Івана Жыгон з Сербіі ставіць у процівагу заходняму Супермэну, маўляў, першы дорыць сваё сэрца, а другі прапаюе свае мускулы. Аднак болей не будзем марнаваць час на сумніўны нацягнуты параўнанні і звернемся да самога спектакля, на прэм'еру якога запрашаюць яшчэ і 23 лютага, 12, 23 сакавіка.

Часам падаецца, што сам Фёдар Дастаеўскі не імкнуўся так паўшляваць на чытача, як інтэрпрэтараты яго творчасці. Спектакль у тэатры імя М. Горкага не хавае сваёй мэты, яна на паверхні — вылучыць чалавека, гэта значыць — пазбавіць сучасніка ад чужароднага ўншэння і ўздзеяння і прымусяць задумацца аб магчымасці ўсеагульнага шчасця. Між тым у пастаноўцы гэтаму прысвечаны лічаныя, але даволі працяглыя маналогі, галоўны з якіх гучыць і з вуснаў Мышкіна, і з вуснаў Дастаеўскага. На сцэне ў гэты час, апрача іншых выканаўцаў, Андрэй Сенькін і Руслан Чарнецкі, якога, мабыць, вельмі доўга грывіравалі, каб стварыць падабенства са звыклай выявай абстрактнага мудраца і філосафа. Натуральна, ніхто не імкнуўся прытрымлівацца вобраза пісьменніка Фёдара Міхайлавіча. А вось што тычыцца Андрэя Сенькіна, ад заўвагі пра падабенства з іншымі

выканаўцамі даволі складанай ролі ўтрымацца цяжка... Спадзяюся, акцёра не пакрыўдзіць асацыяцыя, якая ўзнікае пры параўнанні інтанацый падчас выканання гэтай ролі — яго і Яўгена Міронава.

Між тым асноўная частка спектакля — расповед не пра Льва Мікалаевіча, а пра Настассю Філіпаўну, ролю якой выканала Вераніка Пляшкewіч. Геранія выступае і як своеасаблівы каталізатар эмоцый і пачуццяў іншых герояў, і як ініцыятар чужых учынкаў. Зварок ці не, але на лёс Настассі Філіпаўны зроблены такі акцэнт, што з цягам часу яна адна застаецца цікавай не толькі дзеючым асобам, але і гледачам. Надзвычай яркі вобраз разам з выдатнай акцёрскай іграй прымушаюць чакаць з'яўлення актрысы на сцэне. Візітка гэтага персанажа — романс «У месячным ззянні» Яўгена Юр'ева. Мелодыю зрабілі маруднай і надзвычай журботнай, ад чаго сэнсавае поле спектакля стала яшчэ болей зразумелым. Увогуле, скарыстаныя стваральнікамі — ад рэжысёра да мастака па касцюмах, — выразныя, а месцамі нават празмерна. Чырвоная сукенка Настассі Філіпаўны, дзеці, якія ў неабходныя моманты з'яўляюцца побач са Львом Мікалаевічам, гук цягніка, які суправаджае шматлікія сцэны «Дыдыт», — усё працуе на выдочныя мэты. Між тым, трэба аддаць належнае, у спектакль увайшло мноства з найбольш важных фрагментаў даволі нераўнамернага рамана.

Р. С. «Прыгажосць уратае свет». Колькі інтэрпрэтацый спарадзіў гэты тэзіс. Ёсць надзея, што дзякуючы спектаклю да яго паставіяца больш уважліва. Што ёсць прыгажосць? Наколькі варты яе чалавек? Ці можа ён зразумець, што ідэал прыгажосці не можа ўваасабыцца інакш, як праз духоўнае жыццё, маральны выбар кожнага? «Прыгажосць» і «хрысціянскі ідэал» — паміж імі хочацца паставіць знак роўнасці, аднак гэты будзе гэта правільна? У спектаклі квінтэсэнцыя роздумаў на гэтую тэму — зноў жа маналог Мышкіна-Дастаеўскага, калі на фоне вы зук руху цягніка (адзін з галоўных матываў пастаноўкі) накладваецца царкоўны зван.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з сайта НАДТ імя М. Горкага

«Усміхайцеся, сябры, як мага часцей...»

Пад такой назвай у Гомельскай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. І. Герцэна адбыўся вечар памяці Васіля Ткачова. У літаратурна-мастацкім салоне «Сустрэчы на Замкавай» з нагоды 75-годдзя з дня нараджэння празаіка, драматурга, публіцыста, аўтара 28 кніг і 70 п'ес для дзяцей і дарослых, сабраліся разам яго калегі, члены сям'і і прыхільнікі творчасці.

Шмат цёплых успамінаў прагучала са сцэны пра выдатнага літаратара, калегу, сябра, папчэніка. Сярод выступоўцаў — старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, галоўны рэдактар газеты «Сельмашавет», член Саюза пісьменнікаў Беларусі і Беларускага саюза журналістаў Мікалай Дзямчын, ганаровы член СПБ Міхась Болсун, дырэктар Гомельскага дзяржаўнага тэатра Леў Дзмітрый Гарэлік, акцёр абласнога драматычнага тэатра, член СПБ Аляксей Бычкоў, дырэктар выдавецтва «Барк» Міла Берасоўская, іншыя прадстаўнікі творчай інтэлігенцы горада.

Найлепшым падарункам для ўсіх стала выступленне артыстаў ляльчнага тэатра з урыўкам спектакля «Не ўсе зайцы — трусцы», які «прапісаўся» на падмостках тэатра і карыстаецца вялікім поспехам нараўне з трыма іншымі пастаўкамі па творах Васіля Ткачова.

Кранальна згадалі пісьменніка і бібліятэчныя работнікі: творца быў вялікім сябрам цэнтральнай гарадской

Міхась Болсун на вечары памяці Васіля Ткачова.

бібліятэкі імя А. І. Герцэна і ўсіх гарадскіх бібліятэк. Ніводнае значнае літаратурнае мерапрыемства не праходзіла без яго ўдзелу. Напрыклад, больш чым дзесяць гадоў літаратар быў нязменным старшынёй журы конкурсу «Найлепшы чытач вялікіх кніг». Літаратурны талент, пачуццё гумару і адданасць мастацкаму слову Васіля Ткачова заўсёды будуць памятаць яго шматлікія чытачы і гледчы.

Улад ПРЫАЗЭРНЫ, фота аўтара

Творчасць і кніга

У філіяле «Альхойская сельская бібліятэка» часта ладзяцца выставы цацак Людмілы Лебедзевай. Асабліва маленькіх чытачоў захапляюць вязаныя лялькі. Яны падоўгу стаяць, разглядаючы стракатых герояў любімых казак. Старэйшыя ж чытачы дзіўляцца, як былі створаны цацкі.

Каля сарака гадоў свайго жыцця жанчына аддала працы на Альхойскай кардоннай фабрыцы. Спачатку вучылася

ў старэйшых калег, а пасля і сама вучыла маладое пакаленне. Дваццаць два гады Людміла Лебедзева выконвала абавязкі майстра. Пра сваю працу жанчына гаворыць з апантанасцю і замілаваннем. Яна заўсёды прыносіла асалоду, задавальненне, дапамагала адчуць уласную запатрабаванасць.

Але дзе жанчына навучылася па-майстэрску вязаць? Яшчэ на ўроках працы дзяўчаты спасцігаюць таямніцы рукадзелля, вучацца вязаць простыя сурвэткі і розную драбязу. Аднак толькі не Людміла Васільеўна. У свой час яна збігала з урокаў працы, бо рукадзелле падавала ёй сумным. Дзяўчына спыталася ў майстэрню да хлопцаў, каб вучыцца выпальваць.

Ды перамагло вязанне. Чатырнаццаць гадоў таму, чарговы раз наведваючы бібліятэку, жанчына ўзяла некалькі часопісаў. У адным з іх убачыла вязаны дзіцячы капялюшкі і апісанне да яго...

Так пачаўся нялёгкі, але такі цікавы шлях вязання. Сотні рознакаляровых

клубкоў прайшлі праз яе рукі. Асабліва захапілі вязаныя цацкі. Утульныя, мяккія, яны былі цудоўным падарункам для родных або ўпрыгожвалі кніжную паліцу. Адночы бібліятэкар, даведаўшыся пра захапленне жанчыны, прапанавала аформіць дзіцячую кніжную выстаўку. Так нарадзілася з дзясятка прыгожых і дзіўных светлячкова рознага памеру і колеру. Экспазіцыя вельмі прываблівала маленькіх чытачоў, дапамагала акунуцца ў свет творчасці і дзіцячай літаратуры. Дэбют атрымаўся надзвычай удалы.

Адночы Людміла Лебедзева з бібліятэкарам Юліяй Зарубай падрыхтавалі на конкурс «Вернісаж літаратурных герояў» у Іродне вязаных персанажаў твора Я. Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях». Героі атрымаліся надзвычай рэалістычныя. Кампазіцыя ўразіла журы і атрымала першае месца.

Вырабы майстрыхі ўпрыгожвалі і раённую бібліятэку. Выстаўка «Чароўныя пяльцёк Людмілы Лебедзевай» на працягу некалькіх тыдняў здзіўляла наведвальнікаў капялюшкіма рознай формы і памеру. Так сябруюць творчасць і бібліятэка.

Вольга ЗАЯНЧКОВСКАЯ, фота аўтара

Дабрушане — Шамякіну

У 102-ю гадавіну з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Пятровіча Шамякіна на яго малой радзіме ў Добрушы прайшлі ўрачыстасці, прысвечаныя памяці класіка беларускай літаратуры.

У скверы каля помніка Івану Шамякіну адбыўся мітынг. Намеснік старшыні райвыканкама Руслан Сікорскі павіншаваў землякоў з гадавінай нараджэння пісьменніка-земляка. Юныя дабрушане выканалі літмантаж з твораў аўтара, а мясцовае пазтэса, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, кіраўнік мясцовага літаратурна-паэтычнага клуба «Нагхненне» Людміла Яськова прысвяціла яму паэтычны твор.

— Яго талент прарос на нашай Добрушскай зямлі. Іван Шамякін тварыў больш за 60 гадоў. Напісаў 10 п'ес, 12 раманаў,

Падчас мітынгу.

ўстановах адукацыі і культуры з патрыятычнымі ўрокамі «Іван Шамякін — гонар беларускай зямлі».

Мікалай ПНАТОВІЧ, фота аўтара

Фотавыстаўка гуртка «Пазітыў» працуе ў мастацкай галерэі «VILNIUS» мінскай бібліятэкі № 18. Экспазіцыя пад назвай «У колерах вясёлкі» створана па матывах санетаў Фёдара Ястраба. Праект прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння вядомага дзеяча культуры, мастака, мастацтвазнаўцы і паэта. За назву выстаўкі ўзяты словы з санета Фёдара Ястраба, а за назву фотаработ — радкі з яго твораў. Як падкрэсліваюць арганізатары, работы фатографу Міколы Лінніка, Уладзіміра Каўтанова і Мікалая Савіцкага адлюстроўваюць прыгажосць розных куткоў Беларусі. Здымкі дапоўнены санетами Фёдара Ястраба.

Мікола Ліннік — беларускі фатограф, сябра Беларускага саюза журналістаў, кіраўнік фотгуртка «Пазітыў» Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы горада Мінска. Уладзімір Каўтанавіч і Мікалай Савіцкі — актыўныя удзельнікі суполкі. Фотавыстаўка «У колерах вясёлкі» ў мастацкай галерэі «VILNIUS» будзе працаваць да 19 сакавіка. Ваходзь вольны.

Яўгенія ШЫБЦКА

***

«Вядомасць, як і маладосць, мінець. // З нас кожны на Зямлі жыхар часовы... // Каб разбудзіць ад сну людскія сэрцы, // Пшы крыўёю з патам напалову». Гэты верш Змітрака Марозава стаў своеасаблівым лейтматывам — зачынам да творчай вечарыны паэта, якая адбылася ў бібліятэцы № 20 Мінска. Шматлікія чытачы, аматары паэзіі і прыхільнікі яго творчасці выказалі свае ўражанні ад прагнутага, задалі паэту шмат пытанняў. Іх цікавілі жыццёвая і творчая біяграфія паэта, а таксама задумкі і планы на будучае.

Паэт і перакладчык Андрэй Цяўлюскі расправіў прысутным пра двухгадовую працу над перакладам на рускую мову першага ў славянскай паэзіі вянку санетаў паэта «Апакаліпсіс душы», які вытрымаў сем перавыданняў.

Алеся ДАЎГУШОВА

***

У Смаргоні супрацоўнікі філіяла «Гарадская бібліятэка № 1» арганізавалі і правялі Дзень беларускай мовы «І прыгожа лясца па прасторы слова беларускай мовы». На свята завіталі вучні 8 класа сярэдняй школы № 5. Дзеці пазнаёміліся з гісторыяй роднай мовы. Адлучы прыгажосць і харавое беларускае гаворкі прысутным дапамаглі чытанні вершаў класікаў беларускай літаратуры, якія прапанавалі выдучы. Асабліва цікавае выклікаў культуралагічны эрудыцый «Зямля пад белымі крыламі». Яркімі персанажамі свята сталі дзяўчына-беларусачка і Несцерка. Увазе прысутных была прадстаўлена кніжная выстаўка пад назвай «Зямля бацькоў — мая зямля».

Для членаў клуба «Ліра» і чытачоў пажылога ўзросту — літаратурная вандрука «Пагавары са мной па-беларуску». Тосці мелі магчымасць пачытаць і паслухаць літаратурныя творы на беларускай мове, прыняць удзел у конкурсах «Дапоўні прыказку», «Жарты і загадкі бабуль і дзядуль». Асабліва цікавае выклікала выступленне ляльчнага тэатра «Праменьчык», які прадставіў пастаноўку наводзе твора В. Хомчанкі «Пры апазанні — за трымаць», прысвечаную Ф. Багушэвічу.

Юлія ЖУК

***

Нядаўна ў Астрэвіцкім раёне стартаваў новы культурна-пазнавальны праект «Школа ветлівых навук», арганізаваны філіялам «Дзіцячая бібліятэка» горада Астрэўца. Падрыхтаваны цэлы комплекс пазнавальных праграм па гэтым тэме.

Праект стартаваў мерапрыемствам «Прыемная навука — ветлівасць» для выхаванцаў ісляў-сада № 3. Дзіцяцей пазнаёмілі з базавымі ведамі пра маўленчы этыкет. Асабліва ім спадабалася падарожжа ў краіну Ветлівых Слоў.

Вольга ЗАЯНЧКОВСКАЯ

Кветка з літпалетка «Маленькія сонцы ў бязлітаснай сцюжы...»

Якія ягады сталі брэндам нашых легендарных балет? Іх чырвоныя россыпы сярод восенскага дрымучага, быццам тагасетнага, лесу заварочваюць, вабяць, гіпатэзуюць... У назве іх адбілася спрадвечная журбота роднага краю і гарэзлівасць, жыццядайнасць нашай зямлі... Гэта журавіны!

Адно з найтрапнейшых, маляўнічых апісанняў ягаднага скарбу пакінуў Аляксей Астахоў (1954—2004) у першым зборніку прозы «Фарбы душы», што пачаў свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1989 годзе: «Чуецца ў гэтым балюча прыгожым слове распачны шпэт спелых журавінак...»

Снегам прыкрытыя ягады ўзімку... На знямелых балючых абсягах вадама няўцешнай журбы — чырвоныя кроплі цяпла і пяшчоты, маленькія сонцы ў бязлітаснай сцюжы...

Мусяць, слязім журавін плача балюча нябожчыца восень, тая, што ўчора яшчэ была ў шапаченым лісці, — а гаспадыня зіма кідаецца бэльмі гурбамі, спраўляе на могілках года хаўтуры сваёй папярэдніцы...

Мініяцора гэтая пад назвай «Журба» ўвайшла ў цыкл, па якім і названа кніжачка. Так, паводле А. Астахоўкі, «чырвоныя кроплі цяпла і пяшчоты, маленькія сонцы ў бязлітаснай сцюжы» — адно з вызначэнняў афарбоўкі душы, што можна судзіць з эмацыянальна-навым станам.

Калі чытаеш лісты Алясея Астахоўкі да Ляніды Галубовіч (публікаваліся ў перыядыцы ў 2013 годзе), складваецца ўражанне, што пра

адценні душы пісьменнік ведаў усё: яго жыццё нагадвала эмацыянальны калейдаскоп ад яркага ззяння цёплых, нават гарачых, пючковых колераў да беспрасветнай бездані распачы і безвыходнасці.

Празаік, кінасцэнарыст, перакладчык пакінуў па сабе невялікую спадчыну: акрамя згаданага зборніка, ён з'яўляецца аўтарам дзвюх п'ес «Скры ўначы» і «Камедыянт, ці ўспяшліва сумнай надзеі» (былі пастаўлены адпаведна ў 1982 і 1984 гадах); аўтарам двух сцэнарыяў фільмаў: «Камедыянт» і «Сон» (апошні заняў першае месца ў конкурсе на Тэатральна-нарадавым кіно ў Тэруэлі ў 1989-м у Іспаніі). Пасмяротна пачаў свет зборнік апавяданняў і эса, укладзены блізкімі творцамі, — «Жоўты колер белага снегу» (2005). Пераствараў па-беларуску замежную фантастыку, шматлікія дэталі Жоржа Сімянона, асобных літоўскіх аўтараў.

Леанід Галубовіч згадвае, што Аляксей Астахоў быў яго блізкім сябрам, якому можна было давяраць. Глыбіня асабістых перажыванняў, якімі Астахоў са ім дзяліўся, уражвае. Як і амплітуда псіхалагічнай няўстойлівасці... Фарбы душы ператварыліся ў сучасную сцему, кола замкнулася. Астахоўка знайшла павешаным у яго кіеўскай кватэры... Не цалкам рэалізаваў яго вялікі творчы патэнцыял. Слязім журавін плакала восень 2004 года: згасла маленькая сонца ў бязлітаснай сцюжы...

Драматычныя часіны згадваў паэт-франтвік Анатоль Астрэйка (1911—1978) у вершы «Я зноў прайшоў па партызанскіх сцежках»:

А нам страхою — сосны ды яліны,
І печка з блыхі сагравала нас.
А ў час блакад за сала — журавіны
Ды сыражкі, што нам бор прынас.

Перлінкай, журавінкай у спадчыне паэта застаўся верш з назвай «Журавіны», поўны любові і замілавання да гэтага цуду нашых лясоў: *Вакол іх белы-белы мох / І пах бяссонны багавіны. Выпрошваць не магу трывог Асеннім днём у паўцямнін.*

Прыйшла да нас ва ўсёй красе
Часіна бабінага лета.
Крумкач ля возера пасе
Няспелых журавін палетак...

<...>

Тамонаць з ветрам і шумяць
Над возерам лясным асіны.
Халодным польем гараці
На белым моху журавіны.

Звяртаюцца да вобраза чужадазнейнай расліны і сучасныя паэты, якія ведаюць пра вайну з распевадай старажытнага пакалення. Калі чытаеш гэтыя радкі, рэальней за сухія зводкі і гістарычныя дакументы бачыш перад сабой кірэўны народнага бедства, мірных вёсак, звычайных людзей, народжаных для радасці і стваральнай працы, але вымушаных ратавацца ад захопніцкай навалы ў непраходных гушчарах лясоў. Таццяна Швірка стварыла верлібр з назвай «Журавіны-журавінкі» (увайшоў у

леташні зборнік паэзіі «І толькі май іх не забудзе»):

Я не плакала. Я не прасіла есці.
Я толькі паўтарала:
«Холодна, мамачка... Холодна...»
Журавіны. Журавінкі...
Яздкі-збавіцелькі
на перамерзлым кусціку...
І знайшла вас сярод балота
пад брудным снегам...

Лацінская назва журавін — *oxycoccus*. Гэта кветкавыя расліны сямейства верасовых, якое аб'ядноўвае вечназялёныя кусты, што растуць на балотах у Паўночным паўшар'і. Ягады ўсіх відаў журавін выкарыстоўваюцца ў кулінарыі. Кветкі журавін светла-бэзавыя, ружовыя. Пяцігуб у май — чэрвень. Ягадамі любяць ласаваліца і птушкі.

Складана знайсці расліну, роўную па колькасці вітамінаў і мінералаў журавінам, — яны ўжываюцца пры многіх захворваннях. Карысныя яны нават дзяцелькам, бо цукар там утрымліваецца ў выглядзе фруктозы, а хром, на які яны багатыя, рэгулюе ўзровень інсуліну ў крыві.

Журавіны павышаюць імунітэт, паляпшаюць апетыт. Журавінавы морс да бацьбасца, зніжае стомленасць, павышае актыўнасць і працаздольнасць. Рэкамендуець яго таксама пры сухотах і анеміі.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

Зваротная сувязь

Філасофская казка

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухача літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыевэрсія» працягваецца дэятэўты Агаты Крысці «Трэцяя дзёўчына».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі раману Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыебібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце раман Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вярвіча, скаляра і шпета». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў. У праекце «Прачылым радком» у выходныя — вершы Уладзіміра Хадзькі.

Змест перадачы «Радыевэрсія плюс» (пачатак эфіру ў 21:00) у суботу і нядзелю складуць дзве спекалы «Прынцэса Турандот» паводле п'есы Карла Гоццы (да 140-годдзя з дня нараджэння рускага і савецкага рэжысёра Яўгена Вахтангава).

У № 6 «ЛіМа» на старонцы 14 у матэрыяле Веры Стасенкі «Ад сэрца да сэрца...» няправільна ўказаны прозвішчы. Замест Дзіна Смольская трэба чытаць Дзіна Анатольеўна Бубнова, замест Галіна Семенчукова — Галіна Васільеўна Саракач.

На старонцы 13 у матэрыяле Бернарда Затылкіна «Якая «Іронія лёсу!», няправільна ўказана прозвішча. Замест Станіслава Дуднікаў трэба чытаць Станіслава Дуднікаў. Аўтары і рэдакцыя просіць прабаўніц у герояў матэрыялаў.

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У выходныя ў перадачы «Дзіцячы радыевэрсія» выйдзюць пастаноўкі «Прыгоды лісяняці ў паветры» паводле казкі Барыса Апрылава, «Мышаня Пік-Пік» паводле твора Валерыя Іжобдзіна і руская народная казка «Дудачка пастуха». Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыевэрсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з журналісткай, пісьменніцай, супрацоўніцай штотыднёвіка «ЛіМ» Янай Цэглай. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

- 19 лютага — 115 гадоў з дня нараджэння Станіслава Шушкевіча (1908—1991), беларускага паэта, празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.
- 19 лютага — 75-годдзе адзначае Леанід Бартаў (1948), беларускі мастак-афарміцель, жывапісец, плакатыст.
- 20 лютага — 70-гадовы юбілей святкуе Наталля Кастэнка (1953), беларуская оперная спявачка, заслужаная артыстка БССР.
- 21 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Ады Салохінай (1943—2007), беларускай мастачкі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.
- 21 лютага — 85-годдзе адзначае Ізяслаў Катляроў (1938), беларускі паэт, крытык.

- 24 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Скурко (1938—1989), беларускага паэта, кінадраматурга, перакладчыка.
- 24 лютага — 60-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Макарэвіч (1963), беларускі літаратуразнаўца, педагог.
- 25 лютага — 70-годдзе адзначае Васіль Касцючэнка (1953), беларускі жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.
- 25 лютага — 75 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Шчаснага (1948—2020), беларускага перакладчыка, публіцыста, дыпламата.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае.

- 21 лютага — у дзіцячую бібліятэку № 11 (вул. Жудро, 69 а) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым. Пачатак у 10.30.
- 21 лютага — ва Універсітэт фізічнай культуры (пр. Пераможаў, 105) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Аленай Васірэўскай, прысвечаную Дню роднай мовы. Пачатак у 12.00.
- 21 лютага — у літаратурны клуб «Кабінет пісьменніка» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (вул. К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міколам Чарняўскім. Пачатак у 13.00.
- 21 лютага — у гімназію № 174 г. Мінска (вул. Касманаўтаў, 15/2) на конкурс чыгальнікаў, прысвечаны Дню роднай мовы. Пачатак у 14.00.
- 21 лютага — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхаэсам Пазняковым, прысвечаную Дню роднай мовы. Пачатак у 14.30.
- 21 лютага — у ДУА «Пачатковае школа № 15» г. Маладзечна (вул. Вількі Гасцінец, 144 А) на творчую сустрэчу, прымеркаваную да Дня роднай мовы, з пісьменніцай Тамарай Бунта. Пачатак у 12.30.
- 21 лютага — на творчую сустрэчу з пісьменнікам Яўгенам Хвалеем у СШ № 34 г. Мінска (вул. Міраншчынкі, 35). Пачатак у 14.15.
- 22 лютага — у СШ № 138 г. Мінска (вул. Адоўскага, 34) на творчую сустрэчу з паэтам Уладзімірам Магзо. Пачатак у 13.00.
- 22 лютага — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Валерыем Чудавым. Пачатак у 13.30.
- 22 лютага — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Вольгай Паўлючанкай. Пачатак у 14.30.
- 22 лютага — на творчую сустрэчу з паэтам Змітраком Марозавым у Мехацкім-тэхнічным каледжы (вул. Казіца, 19/2). Пачатак у 17.00.
- 23 лютага — на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхаэсам Пазняковым у СШ № 218 г. Мінска (вул. Ясеніна, 13). Пачатак у 13.00.
- 23 лютага — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Я. Чаюта, 23) на творчую сустрэчу з паэткай Лізаветай Палес. Пачатак у 16.00.
- 23 лютага — у гімназію № 37 г. Мінска (вул. Акадэміка Федарава, 6) на прэзентацыю кнігі Тамары Бунта «Сад з матылькамі». Пачатак у 14.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнік: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавечкая ўстанова «Выдавечкі дом "Звезда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Уладзімір Гініпаедаў, Вольга Дадзімава, Жана Запарыцка, Анатоль Казло, Анатоль Крайдзіч, Віктар Кураш, Аляксей Марціновіч, Вячаслаў Нікіфарав, Мікалай Чарнінец, Іван Чарота, Іван Штайнер

Адрас рэдакцыі: Юрдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: агульны рэдактар — 325-85-25 адказы сакратар — 377-99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі; прозы і паэзіі і мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індэкс: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавечкая ўстанова «Выдавечкі дом "Звезда"» Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРПЮКЕВІЧ Нумар падпісны ў друк 16.02.2023 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 687

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэдакуюцца. Пазычаныя рукпісы не супадаць з меркаванымі аўтарамі публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

Друкерня Рэспубліканскага ўніверсальнага падпрыемства «Выдавечка "Беларускі дом друку"» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013 Заказ — 313 Д 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4886

9 770024 488001 2 3 0 0 7